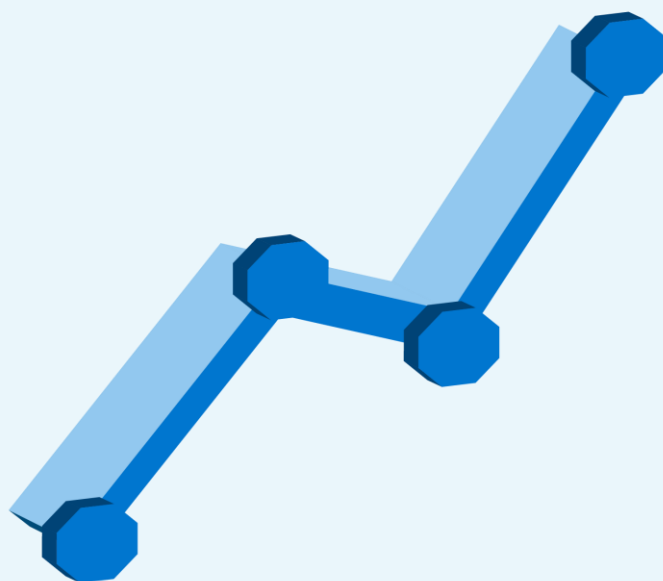

Mäta regional utveckling

Förslag på indikatorer i budgetpropositionen för
utgiftsområde 19 Regional utveckling

Förord

Tillväxtverket har regeringens uppdrag att tillhandahålla indikatorer till budgetpropositionen, utgiftsområde 19 regional utvecklingen. I uppdraget ingår att vid behov se över indikatorerna.

Politikområdets mål och inriktning har förändrats. Det finns ett nytt övergripande mål, en ny strategi och ett enhetligt genomförandeansvar i samtliga regioner. Med anledning av detta har Tillväxtverket under hösten 2021 blivit ombedd av regeringen att inleda en översyn av befintliga indikatorer i budgetpropositionen.

Under hela processen involverades experter inom och utanför myndigheten för att tillföra specifik ämneskompetens och en kvalitetskontroll i olika delar av arbetet. Det har också förts en tät dialog med Regeringskansliet för att säkerställa och bemöta regeringens behov och krav på indikatorer.

Projektgruppen utgjordes av Tor Desax, Sofi Sjöberg, Filippa Egnér, Linn Karlsson och Wolfgang Pichler som också var projektledare för detta arbete.

Lars Wikström
Stabschef
Tillväxtverket

Wolfgang Pichler
Analytiker
Tillväxtverket

Sammanfattning

Tillväxtverket har regeringens uppdrag att tillhandahålla indikatorer till utgiftsområde 19, regional utveckling i budgetpropositionen. Politikområdets mål och strategiska inriktning samt ansvarsfördelning har ändrats de senaste åren. Detta motiverar att de befintliga indikatorerna i propositionen har behövt ses över.

Samtidigt har kraven på form och funktion av indikatorer i budgetpropositionen förändrats. Indikatorer bör så långt som möjligt underlätta att följa och tolka utvecklingen mot uppställda mål. Det bör understrykas att indikatorer inte ger en fullständig bild. Därför behövs också annan information och analys. Men, indikatorernas värde kan förbättras genom att använda en förändringslogik som stöd. Mer tekniskt och generellt uttryckt bör en bra indikator ha egenskaper såsom tydlighet, jämförbarhet, tillgänglighet, relevans och enkelhet.

Indikatoröversynen utgår från politikområdets mål och den regionala strategins beskrivningar av strategiska områden och prioriteringar som uppslag för en underbyggd förändringslogik. Ett territoriellt perspektiv är centralt för den regionala utvecklingspolitiken. Skillnader mellan och inom regioner är något politikområdet försöker både att hantera och att påverka. Den regionala utvecklingspolitikens angreppssätt har också tagits med i översynen genom att redovisa indikatorerna på länsnivå samt på nivå av kommuntyper för skillnader inom länen.

I arbetet med att ta fram indikatorer involverades experter inom och utanför myndigheten. Det har också skett en löpande dialog med Regeringskansliet där olika vägval och förslag diskuterats. Slutligen landade vi ett förslag på 12 indikatorer, en per prioritering i den regionala strategin, samt två ytterligare indikatorer som avspeglar den regionala ekonomiska utvecklingen på kort sikt.

De indikatorer Tillväxtverket föreslår är följande.

Inom det strategiska området Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet används:

1. **Livskvalitetsindex, BRP+** för att avspegla prioritering Hög livskvalitet med goda och attraktiva livsmiljöer.
2. **Bostadsmarknad i balans** som indikator på prioritering God samhällsplanering.
3. **Tillgänglighet till dagligvarubutik för** att mäta God tillgång till kommersiell och offentlig service.

Det strategiska området Kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet beskrivs med:

4. **Vuxnas studiedeltagande** som indikator för prioritering Väl fungerande infrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande.
5. **Matchad förvärvsgrad** avser att mäta prioritering Utvecklat regionalt kompetensförsörjningsarbete.

Inom det strategiska området Innovation och förnyelse samt entreprenörskap och företagande i hela landet används:

6. **Utbildningsår** i företag som mått relaterad till prioritering Omställning genom starka regionala innovationssystem och smart specialisering.
7. **Utsläppsintensitet** för att mäta förändring inom prioritering En konkurrenskraftig, cirkulär och biobaserad samt klimat och miljömässigt hållbar ekonomi.
8. **Företagens digitaliseringsgrad** för att avspegla prioritering Tillvarata digitaliseringens möjligheter.
9. **Företag nystartade av kvinnor** som indikator för prioritering Ett gott näringslivsklimat med goda ramvillkor och väl fungerande kapitalförsörjning.
10. **Export** för att visa på förändringar avseende Internationalisering, investeringsfrämjande och ökad export.

Det strategiska området Tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystemet beskrivs genom:

11. **Tillgång till bredband med hög kapacitet** för att avspegla prioritering Förbättrad tillgång till snabbt bredband och ökad digital användning.
12. **Tillgänglighet till drivmedel och kollektivtrafik** som mått relaterad till prioritering Tillgänglighet genom hållbara transportsystem.

Förändringen på kort sikt avspeglas genom indikatorerna:

1. **Modellbaserad lönesumma**
2. **Arbetssökande**

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	2
1 Om uppdraget	6
2 Att följa upp regeringens arbete	7
2.1 Kort om indikatorer	7
2.2 Resultatindikatorer följer politikens mål	7
2.3 En bra indikator	8
3 Regionala utvecklingspolitikens inriktning	9
3.1 Regionala utvecklingspolitikens mål	9
3.2 Strategin ger uppslag för en förändringslogik	10
3.3 Ett territoriellt perspektiv ökar indikatorernas förklaringsvärde	11
4 Förslag på indikatorer	12
4.1 Tillvägagångsätt	12
4.2 Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet	12
4.2.1 Att mäta hög livskvalitet med goda och attraktiva livsmiljöer	12
4.2.2 Att mäta God samhällsplanering	15
4.2.3 Att mäta God tillgång till kommersiell och offentlig service	17
4.3 Kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet	20
4.3.1 Att mäta Väl fungerande infrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande	20
4.3.2 Att mäta Utvecklat regionalt kompetensförsörjningsarbete	23
4.4 Innovation och förnyelse samt entreprenörskap och företagande i hela landet	25
4.4.1 Att mäta Omställning genom starka regionala innovationssystem och smart specialisering	26
4.4.2 Att mäta En konkurrenskraftig, cirkulär och biobaserad samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi	28
4.4.3 Att mäta Tillvarata digitaliseringens möjligheter	31
4.4.4 Att mäta Ett gott näringslivsklimat med goda ramvillkor och väl fungerande kapitalförsörjning	34
4.4.5 Att mäta Internationalisering, investeringsfrämjande och ökad export	36
4.5 Tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystem	38

4.5.1	Att mäta Förbättrad tillgång till snabbt bredband och ökad digital användning	38
4.5.2	Att mäta Tillgänglighet genom hållbara transportsystem	40
4.6	Indikatorer som visar utvecklingen på kort sikt.....	43
5	Referenser.....	46

1 Om uppdraget

Tillväxtverket har regeringens uppdrag att årligen tillhandahålla indikatorer till budgetpropositionens utgiftsområde 19, regional utveckling. Med anledning av att regeringens mål samt den strategiska inriktningen för utgiftsområdet har ändrats har det blivit nödvändigt att se över de befintliga indikatorerna, vilket också har aviserats i höstens budgetproposition¹.

Startpunkt för översynen är politikområdets målformulering *Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet*² samt de strategiska områdena med tillhörande prioriteringar i regeringens skrivelse *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030*.³ Samtidigt har också det europeiska strukturfondsarbete gått över till en ny programperiod med delvis förändrade inriktningar och prioriteringar, vilka även dessa ger viktiga förutsättningar för det regionala tillväxtarbetet. Därutöver ska den regionala utvecklingspolitiken också vara en del av genomförandet av Agenda 2030.

Insatser som leder till att nå politikområdets mål genomförs också i många fler utgifts- och politikområden. Den regionala utvecklingspolitiken har således betydande inslag av samordning och kunskapsspridning mellan olika sektorsområden regionalt. Ansvaret för det regionala utvecklingsarbetet ligger sedan 2019 hos regionerna och Gotlands kommun och innefattar bland annat att utarbeta en strategi för länets utveckling, användning av vissa statliga medel samt att följa upp det regionala arbetet.⁴

Sammantaget ger den regionala utvecklingspolitiken en relativt komplex bild av aktörer, insatsområden och mål som kan försvåra uppföljningen.⁵ Det finns sedan tidigare också krav från Riksdagens näringsutskott om att förtydliga kopplingen mellan insatser, effekter och politiska mål inom politikområdet och i budgetpropositionen.⁶ Det pågår redan, i dialog med Regeringskansliet, ett långsiktigt förbättringsarbete på Tillväxtverket vad gäller den nationella uppföljningen av insatser som delvis också berör detta arbete.⁷

I arbetet med att se över och eventuellt utveckla nya indikatorer för att följa upp politikområdet har det varit nödvändigt att förhålla sig till samtliga nämnda utgångspunkter, krav och pågående arbeten. Syftet med rapporten är att ge Regeringskansliet ett underlag som redogör för översynen av befintliga indikatorer samt ett förslag på tolkningen av desamma.

¹ Budgetproposition 2021/22 UO19 Regional utveckling, sida 8

² Budgetproposition 2019/20 UO19 Regional utveckling

³ Regeringens skrivelse (2021).

⁴ SFS nr: 2017:583 Förordning om regionalt tillväxtarbete

⁵ Riksrevisionen (2022). Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande RIR 2022:8

⁶ Näringsutskottet 2015/16:NU2, sida 8

⁷ Tillväxtverket (2019). Uppföljning med fokus på resultat. Rapport 0280

2 Att följa upp regeringens arbete

En klar och tydlig resultatredovisning bidrar till en ökad förståelse för hur statliga medel används och vilka resultat de får. Regeringens resultatredovisning i budgetpropositionen utgör ett viktigt underlag för riksdagens budgetberedning i vilken det ska vara möjligt att följa kopplingen mellan mål, genomförda insatser, uppnådda resultat och regeringens budgetförslag. I det här kapitel beskriver vi olika teoretiska och tekniska aspekter viktiga för vårt arbete med översynen av indikatorerna i budgetpropositionens utgiftsområde för regional utveckling.

2.1 Kort om indikatorer

Indikatorer har blivit ett allt vanligare instrument för uppföljning av inte minst statliga verksamheter. Det finns olika typer av indikatorer som passar för olika sammanhang och syften. Översikter på användningsområden och beskrivningar av olika typer av indikatorer har behandlats i ett stort antal rapporter exempelvis av EU⁸ och Tillväxtverket⁹ och tas därför inte närmare upp här.

Sammantaget kan indikatorer beskrivas som kvantitativa mått som förenklar sammanhang och underlättar förståelsen för en ofta komplex verklighet. Indikatorer kan också användas för att följa upp mål. Har indikatorer ett sådant syfte kallas de för resultatindikatorer. Resultatindikatorer¹⁰ används exempelvis i myndigheters resultatredovisning, men också i budgetpropositionen för bedömning av framgång i förhållande till uppställda mål och policys. Resultatindikatorer liknar i många avseenden andra indikatorer, men har också några särskilda användningsområden och egenskaper.

2.2 Resultatindikatorer följer politikens mål

Resultatindikatorer relaterar till uppsatta mål för olika verksamheter och politikområden. Det finns visserligen exakta mål med tidsangivelse när målet ska vara uppfyllt¹¹, men ofta är målbeskrivningarna mer generella och oprecisa. Av den anledningen är det också svårt att koppla olika insatsers effekter till ett övergripande mål. I sådana situationer används resultatindikatorer.

Resultatindikatorer har ett antal egenskaper som är viktiga att känna till. Resultatindikatorer mäter inte måluppfyllelse på ett exakt sätt. För det mesta avser resultatindikatorer bara en begränsad del av ett mål genom att fånga några underliggande förändringsprocesser viktiga för ett politikområdes målbeskrivning. Därutöver visar resultatindikatorer på en utveckling över tid men kan inte förklara varför något händer. Med andra ord benämns en indikator som visar tecken på resultat som en resultatindikator.¹²

⁸ European Union (2014). Towards a harmonised methodology for statistical indicators. Part 1: Indicator typologies and terminologies. 2014 edition.

⁹ Tillväxtverket.se – [Följ upp, utvärdera och arbeta med lärande](#). Besökt 2022-05-02

¹⁰ Ekonomistyrningsverket (2007). Resultatindikatorer – en idéskrift, 2007:32, sida 9.

¹¹ Exempelvis har regeringen ett exakt mål på området bredbandsutbyggandet.

¹² Ekonomistyrningsverket (2012). Resultatindikatorer. 2012:7.

2.3 En bra indikator

I de tidigare nämnda exemplen på rapporter om indikatorer finns utförliga beskrivningar om vad som utgör en bra indikator. I den internationella litteraturen finns akronymer som exempelvis SMART (*Specific, Measurable, Achievable, Relevant and Time-bound*) som betecknar önskvärda egenskaper på målandikatorer. I det här arbetet har vi utgått från Ekonomistyrningsverkets checklista¹³ av liknade egenskaper som fungerar som riktmärke för hur en resultatindikator kan bedömas. Viktiga egenskaper är:

- Tydlighet – indikatorerna ska var definierade och tydliga i vad de mäter.
- Jämförbarhet – indikatorerna ska vara möjliga att jämföra över tid. Resultatindikatorer som mäter och redovisar tillfälligheter har betydligt lägre värde än de som följer förändringar över tid.
- Tillgänglighet – indikatorerna ska kunna tas fram på ett effektivt sätt och oberoende organisationsstrukturen.
- Relevans – indikatorerna ska vara relevanta och väsentliga både i förhållande till den aktuella frågan och i förhållande till användarna av dem.
- Minimering av ej önskvärda styreffekter – indikatorerna bör ej leda till oönskade beteenden.
- Enkelhet – indikatorerna ska vara lätta att förstå och tolka. Det bör inte vara för många indikatorer.

Även om ambitionen är att så långt som möjligt uppfylla samtliga krav på våra indikatorer kan dessa inte alltid tillgodoses fullt ut. De i rapporten föreslagna resultatindikatorerna är på så sätt inte optimala i alla avseenden, men de är de bästa vi har kunnat identifiera utifrån givna förutsättningar. Tillgången på ändamålsenlig statistik och data är den mest begränsande orsaken till vilka indikatorer som blir möjliga att lägga fram. Det gäller inte minst policyområden som är sektorsövergripande eller relativt nya såsom digitalisering.

Eftersläpningar i statistikproduktionen gör att det kan uppstå relativt långa glapp mellan statistikens mättillfälle och publiceringsdatum. Eftersom indikatorer i budgetpropositionen avser att avspegla utvecklingen på lång sikt borde dock detta vara ett mindre problem, men för att informera riksdagen om det aktuella läget i länen, redovisas också indikatorer på kort sikt.

¹³ Ekonomistyrningsverket (2007). Resultatindikatorer – en idéskrift, 2007:32, sida 27

3 Regionala utvecklingspolitikens inriktning

3.1 Regionala utvecklingspolitikens mål

Målet för utgiftsområdet regional utveckling är en given utgångspunkt för arbetet med att föreslå nya indikatorer i budgetpropositionen. Målet för den regionala utvecklingspolitiken har ändrats från *Utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft* till:

Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet

Målet har inga konkreta kriterier eller tidsangivelser och är allmänt hållet i sin formulering. Hållbar utveckling i alla delar av landet är målbilden som anger ett tillstånd för Sveriges olika delar vilken kommer att nås genom utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft.

Även om hållbar utveckling är det yttersta målet för politikområdet, och utveckling per se är en pågående process, är det snarare vägen dit som kan beskrivas i termer av förändring. I målformuleringen används två begrepp, utvecklingskraft och konkurrenskraft, som kan ge viss vägledning. Enligt den regionala strategin handlar utvecklingskraft om att skapa en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling där de tre dimensionerna är integrerade och ömsesidigt beroende av varandra.¹⁴ Det borde också kunna tolkas på så sätt att det som avses med utvecklingskraft är en bredare samhällelig förmåga att förändra och ställa om. Konkurrenskraft är i detta sammanhang en något snävare skrivning som i första hand gäller företag och näringslivets förmåga att stärka sin produktivitet och sina möjligheter att utveckla nya och hållbara verksamheter, affärsmodeller och marknader¹⁵ för att möjliggöra en hållbar utveckling.

Den territoriella dimensionen är ett viktigt tillägg i målbeskrivningen. Genom att ha begrepp som *lokal och regional* samt *alla delar av landet* med i målbeskrivningen understryks att alla delar av landet ges möjligheter att utvecklas efter sina särskilda förutsättningar. Ju fler delar av landet som är utvecklingskraftiga och hållbara, desto bättre för Sverige, skriver regeringen i den regionala strategin.¹⁶ Skrivningen ger därmed uttryck för en politisk vilja att sträva efter utjämning mellan och inom regioner i landet. Samtidigt kvarstår dock problemet att lokala¹⁷ och regionala förutsättningar, kapacitetsskillnader samt marknadsmisslyckanden alltid medför vissa skillnader mellan regioners utvecklingskraft och förutsättningar för hållbar utveckling som politiken behöver agera på.¹⁸

¹⁴ Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030, sida 7

¹⁵ Ibid., sida 7

¹⁶ Ibid., sida 8

¹⁷ Karlsson D, Montin S (2013). Solving Municipal Paradoxes: Challenges for Swedish Local Democracy. Local Politics and Governance. Sida 126.

¹⁸ Rodríguez-Pose A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). LSE Research Online.

3.2 Strategin ger uppslag för en förändringslogik

Inom den regionala utvecklingspolitiken finns ett stort antal insatser som på något sätt kan relateras till målet. Eftersom många regionala insatser har sin utgångspunkt i andra politikområden finns också vissa överlappningar och beröringspunkter med dessa. För att få en heltäckande bild kan antalet indikatorer lätt bli mycket stort och indikatorernas relevans inkonsekvent.

Uppgiften är således att öka indikatorns träffsäkerhet, vilket kan uppnås genom att beskriva förändringar i en påtänkt kedja av möjliga insatser mot det övergripande målet. Detta försvaras visserligen av att sträckan mellan konkreta insatser och målet för vad som ska uppnås är lång och ofta svårt att fånga, men det är samtidigt inte en specifik insats utan snarare ett brett spektrum av insatser som ska avspeglas.

Ett möjligt tillvägagångssätt för att öka indikatorns relevans är att utgå från den regionala strategins strategiska områden och därtill kopplade prioriteringar för att få fram en förändringslogik.

Figur 1. Mål, strategiska områden och prioriteringar i Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021 - 2030.

I den regionala strategin beskrivs fyra strategiska områden som innehåller sammanlagt 12 prioriteringar enligt Figur 1. De strategiska områdena och prioriteringarna ska ses som vägledande för inriktningen av de regionala utvecklingsstrategierna och styrande för vad de statliga medlen, för regionalt utvecklingsarbete på anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, får användas till.¹⁹

Indikatorerna har således utarbetats utifrån strategins gemensamma referensram som gör det möjligt att härleda ett orsakssamband mellan olika påtänkta insatser eller verksamheter och effekter på det övergripande målet. De strategiska områdena och prioriteringarna blir på så sätt också ett mellansteg i att nå politikområdets övergripande mål.

¹⁹ Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021 – 2030, sida 1

3.3 Ett territoriellt perspektiv ökar indikatorernas förklaringsvärde

Den regionala utvecklingspolitiken syftar till att skapa möjligheter för utveckling i alla delar av landet, i huvudsak genom insatser av statliga myndigheter och regioner. Den regionala nivån utgör ett viktigt gränssnitt för genomförandet av politiken samtidigt som territoriella skillnader också ger signaler om förutsättningar, förmåga och kapacitet att lyckas med att genomföra politiken. Information om förändringar mellan och inom olika delar av landet borde således kunna användas för att belysa en relevant dimension för olika indikatorer.

Som en konsekvens av detta resonemang föreslås att förändringar i utvecklingen mot politikområdets mål beskrivs med indikatorer uppdelat efter Sveriges län. Jämfört med tidigare redovisning i budgetpropositionen med FA-regioner har länsindelningen fördelen att tydligare kunna sammankopplas med politikens genomförandestruktur, samtidigt som den också möjliggör att adressera inomregionala skillnader som ytterligare en aspekt av territoriell utveckling. I strategin beskriver man exempelvis platser, gles- och landsbygder eller tätorter för att uttrycka skillnader inom ett län.

Under arbetet har olika metoder testats för att uttrycka inomregionala skillnader. Exempelvis har olika spridningsmått för indikatorvärden på kommunnivå beräknats. Valet har slutligen fallit på att redovisa inomregionala skillnader med hjälp av Tillväxtverkets indelning i kommuntyper.²⁰ Fördelen är att indelningen avspeglar inomregionala skillnader i gängse policytermer i ett stad- och landperspektiv, uppdelat på landsbygdskommuner, blandade kommuner och storstadskommuner. Indelningen har också fördelen att utgå från en europeisk indelning.²¹ En nackdel är att beräkningen av indikatorer kräver statistik och data på kommunnivå vilket begränsar antalet möjliga indikatorer.

²⁰ [Tillväxtverkets webbplats](#), besökt 2022-05-11

²¹ EU-kommissionen (2019). Kommissions genomförandeförordning om enhetliga villkor för en harmoniserad tillämpning av territoriella typindelningar enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG nr 1059/2003).

4 Förslag på indikatorer

4.1 Tillvägagångsätt

I detta kapitel redovisas förslag på konkreta indikatorer till budgetpropositionen. I dialog med Näringsdepartementet bestämdes att antalet indikatorer ska vara en indikator per prioritering. Eftersom prioriteringar inom ett strategiskt område belyser flera aspekter relativt det övergripande målet kan det ses som en rimlig begränsning.

Indikatorredovisningen följer ordningen och strukturen i den regionala strategin och innehåller följande delar:

- Bakgrundsbeskrivning som förklarar kopplingen till politikområdet. Utgångspunkten är den nya strategin för politikområdet. Därutöver användes också annat kunskapsunderlag för att ge en rimlig förklaring på indikatorns förväntade förändring och utfall.
- En utförlig definition som beskriver beräkningen och andra tekniska detaljer.
- Resultat med resonemang kring hur indikatorn kan tolkas.

Under processen har ett stort antal möjliga indikatorer undersökts och diskuterats. I samband med detta har också information och råd inhämtats internt på myndigheten och från andra myndigheten. Det slutliga urvalet av indikatorer har gjorts i samråd med Regeringskansliet.

4.2 Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet

Det första strategiska området i den regionala strategin behandlar likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet. I relation till målet beskrivs i detta område prioriteringar som har betydelse för samhällsutveckling och utvecklingskraft. Eftersom den regionala utvecklingspolitiken har breddats i vissa avseenden har det också blivit nödvändigt att beakta närliggande politikområden av betydelse för utvecklingen regionalt. I strategin nämns bland annat demokratipolitik, folkhälsopolitik, integrationspolitik, kulturpolitik och landsbygdspolitik. Det strategiska området omfattar tre prioriteringar:

- Hög livskvalitet med goda och attraktiva livsmiljöer
- God samhällsplanering
- God tillgång till kommersiell och offentlig service

Politikområdets, jämfört med tidigare, bredare strategiska ansats motiverar en översyn av befintliga indikatorer i budgetpropositionen.

4.2.1 Att mäta hög livskvalitet med goda och attraktiva livsmiljöer

Den regionala strategin slår fast att alla människor i hela landet, oavsett kön, könsidentitet, funktionsnedsättning, ålder eller bakgrund, ska ha möjlighet till god hälsa och likvärdiga förutsättningar att forma sitt liv efter egen förmåga och vilja. Människor ska även ha goda förutsättningar att nå inflytande i arbetet med att

utveckla attraktiva livsmiljöer samt demokratiska och inkluderande samhällen. Det är viktigt att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. En god ekonomisk och miljömässig utveckling ger förutsättningar för att få en socialt hållbar utveckling där människor kan ha ett gott liv och en god hälsa. Ett rikt kulturliv och tillgängligt utbud av fritidsaktiviteter är viktiga för välfärden och demokratin. Kultur kan också bidra till utvecklingen av näringslivet. Värdefulla natur- och kulturmiljöer liksom immateriella värden knutna till platsen utgör goda och attraktiva miljöer av betydelse och potential för hållbar regional utveckling. Gröna och blå ytor fungerar som oaser för människor och kan på så sätt bidra till såväl en förbättrad folkhälsa och livskvalitet.

Indikator BRP+ Livskvalitetsindex

Indikatorn BRP+ Livskvalitetsindex från mätsystemet BRP+ är ett indexerat mått som bygger på utfallet av ett 50-tal indikatorer inom 12 temaområden med hög relevans för individens livskvalitet, som exempelvis hälsa, medborgarengagemang och demokratisk delaktighet, utbildning och kompetens, tillgänglighet till tjänster samt sociala relationer och tillit. Tillväxtverket ansvarar för kvalitetssäkring och sammanställning av BRP+ -databasen som uppdateras löpande med startår 2015. Nya indexberäkningar görs 1 gång per år med jämförelse 5 år tillbaka i tiden.

Varje indikator standardiseras till ett värde mellan 0 och 100, där kommunen med lägst observerat värde ges värdet 0 och kommunen med högst värde ges värdet 100. De standardiserade indikatorvärdena vägs sedan samman till medelvärden i 3 steg, först på aspektnivå, sedan på temanivå och slutligen till ett totalindex - det vill säga ett sammantaget mått på den relativa livskvaliteten i varje kommun. Detta kan också aggregeras till länsnivå. En bärande idé i BRP+ är också att studera hur den övergripande livskvaliteten skiljer sig åt mellan olika grupper i samhället. Baserat på de indikatorer i BRP+ som bygger på könsuppdelad statistik finns även ett kompletterande livskvalitetsindex för kvinnor och män.

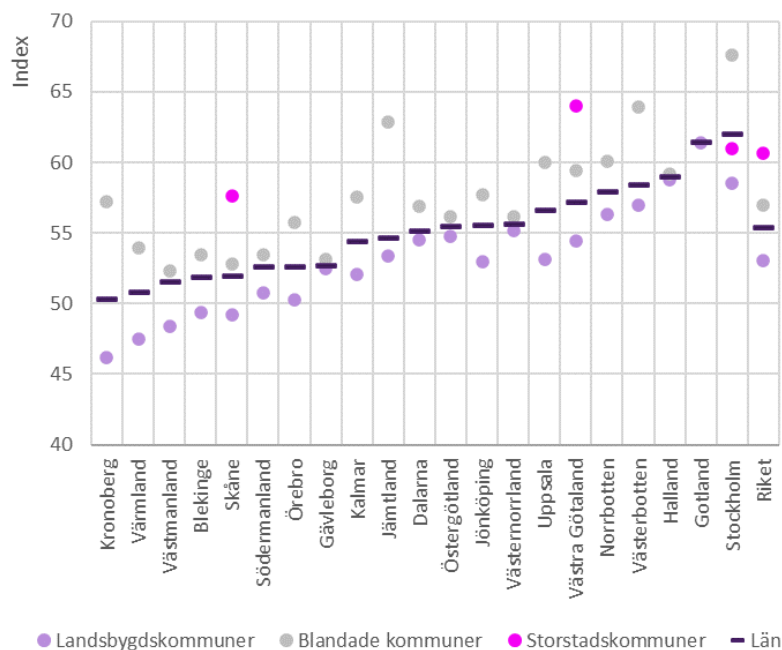
Indikatorn är inte ett absolut mått på livskvalitet, utan ger en övergripande bild av huruvida livskvaliteten inom ett visst område är högre eller lägre, relativt sett andra kommuner/län. Förändring över tid ger en indikation på huruvida kommunen/länet närmar sig eller kommer längre ifrån den bäst och sämst presterande kommunen/länet. Indikatorn används i det här sammanhanget i första hand för att beskriva hur livskvaliteten utvecklas ur ett territoriellt perspektiv med fokus på inomregionala skillnader mellan de tre kommuntyperna storstadskommuner, blandade kommuner och landsbygdskommuner.

Resultat och tolkning

Syftet med indikatorn är att fånga det bredare och mer långvariga tillståndet livskvalitet - till skillnad från det mer kortsiktiga tillståndet lycka för stunden eller det mer generella tillståndet att vara nöjd med livet - och handlar om individens möjlighet att uppnå både materiell levnadsstandard, subjektivt välbefinnande samt upplevda förutsättningar för att själv kunna påverka sin livskvalitet. En långsiktig ökning av livskvalitet samt minskande skillnader mellan och inom regionerna samt mellan kvinnor och män kan tolkas som ett resultat av förbättrade möjligheter för likvärdig livskvalitet i olika delar av landet. Indikatorn speglar genom sitt breda angreppssätt indirekt hur resultatet av insatser inom flera politikområden och inom den sociala, miljömässiga och ekonomiska dimensionen samspekar och skapar förutsättningar för den enskilda individens livskvalitet. Indikatorn kan därigenom i

viss mån också antas spegla kommunens/länets attraktivitet ur ett medborgarperspektiv.

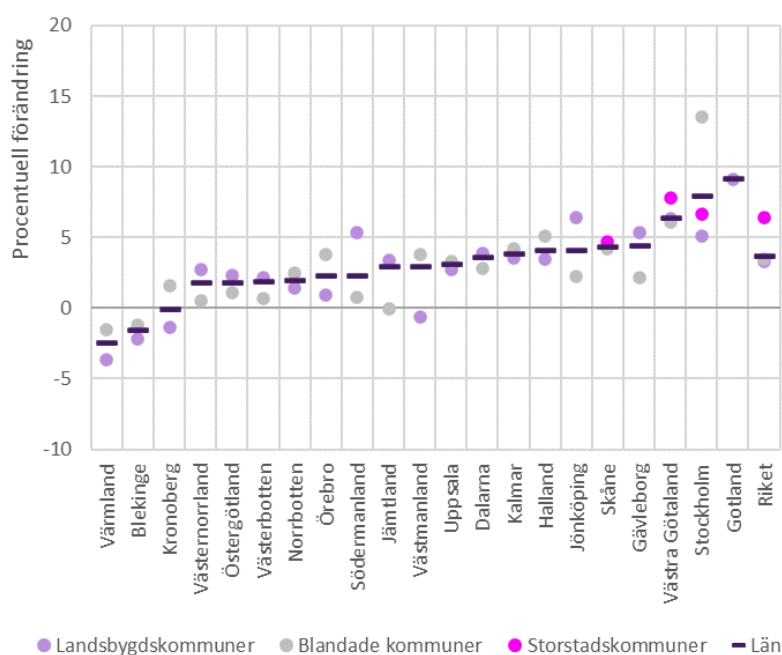
Det generella mönstret är att den genomsnittliga livskvaliteten år 2020 var högre i storstadskommuner samt blandade kommuner jämfört med landsbygdskommuner. Landsbygdskommunernas förhållandevis låga resultat berodde framför allt på lägre utfall inom tema *Utbildning och kompetens* samt *Tillgänglighet till tjänster*. Län med relativt stora inomregionala skillnader var Kronoberg, Jämtland samt storstadslänen.

Figur 2. BRP+ Livskvalitetsindex år 2020 efter län och kommuntyper.
Källa: Tillväxtverket/BRP+

Det könsuppdelade indexet visar att män i genomsnitt hade något högre livskvalitet jämfört med kvinnor. På temanivå framgår att kvinnor låg högre när det kommer till *Utbildning* samt *Sociala relationer och tillit*, men lägre än männen i fråga om *Trygghet och säkerhet* samt *Inkomst och förmögenhet*.

Över tid visar indikatorn att livskvaliteten har ökat i de flesta län samt i riket som helhet de senaste fem åren. Endast Värmlands och Blekinge län visade en försämring i livskvalitet under perioden, medan den i Kronobergs län i princip var oförändrad. I samtliga tre län visade landsbygdskommunerna en minskning i livskvalitet jämfört med 5 år tidigare. I Värmlands och Blekinge län till skillnad från Kronobergs län hade även de blandade kommunerna som grupp en negativ utveckling över tid. Indikatorn visar att livskvaliteten har ökat i de flesta län samt i landet som helhet under perioden 2015–2020 samtidigt som skillnaden mellan länen ökar. Det finns en viss tendens att det är i län med redan hög livskvalitet som livskvaliteten har ökat mest.

Figur 3. Procentuell förändring i BRP+ Livskvalitetindex mellan 2015–2020.
Källa: Tillväxtverket/BRP+

4.2.2 Att mäta God samhällsplanering

Den regionala strategin betonar att god samhällsplanering skapar förutsättningar för hållbar utveckling lokalt och regionalt och kan främja en samhällsstruktur som bidrar till hållbara livsmiljöer med minskad klimatpåverkan och bevarande av biologisk mångfald. Med andra ord handlar det om att planera samhällets långsiktiga utveckling genom att väga samman både ekonomiska, sociala och ekologiska intressen.

Samhällsplanering sker på samtliga samhällsnivåer genom formella processer så som kommunala detalj- och översiktsplaner, riktlinjer för bostadsförsörjning, regionala utvecklingsstrategier eller länsplaner för infrastruktur samt bättre lagar och förordningar nationellt samt genomtänkta internationella överenskommelser. Samordning och samarbete mellan och inom olika samhällsnivåer, inklusive privata aktörer, är en förutsättning för att förbättra nyttan med samhällsplanering.

Indikator Bostadsmarknad i balans

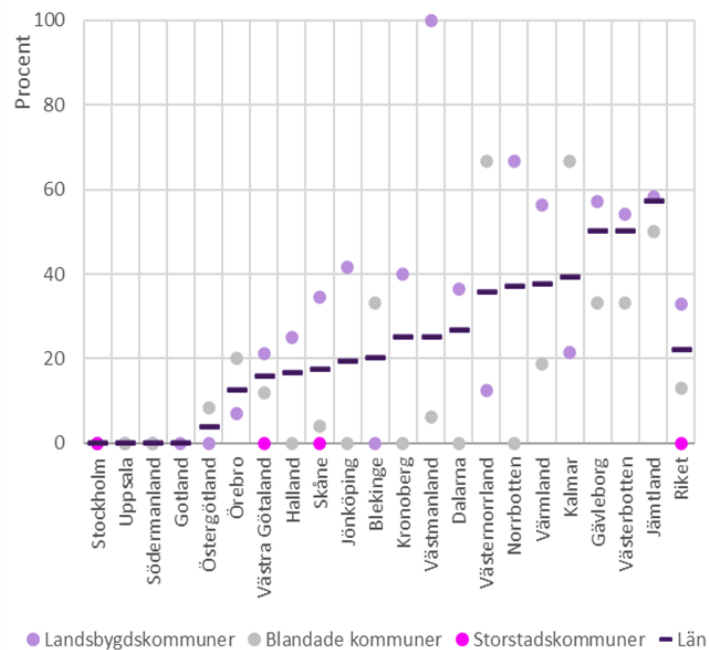
Indikatorn definieras som andel kommuner av samtliga kommuner i ett län eller kommuntyp som anger att bostadsmarknaden är i balans enligt bostadsmarknadsenkäten.

Källan för indikatorberäkningen är svaren från Boverkets årliga bostadsmarknadsenkät som redovisas som öppna data på boverket.se. Enkäten speglar kommunernas bedömning av utvecklingen på den lokala bostadsmarknaden. Vi använder oss av frågan Hur bedömer ni för närvarande kommunens bostadsmarknadsläge, i kommunen som helhet? Tre svar ges som alternativ: I balans, I obalans på grund av ett överskott av bostäder och I obalans på grund av ett underskott av bostäder. Osäkerheter på grund av eventuella svarsbortfall reduceras genom att beräkna ett genomsnittligt värde på två år i början och slutet av undersökningsperioden. Statistiken är inte könsuppdelad och används även som indikator inom utgiftsområde 18 samhällsplanering.

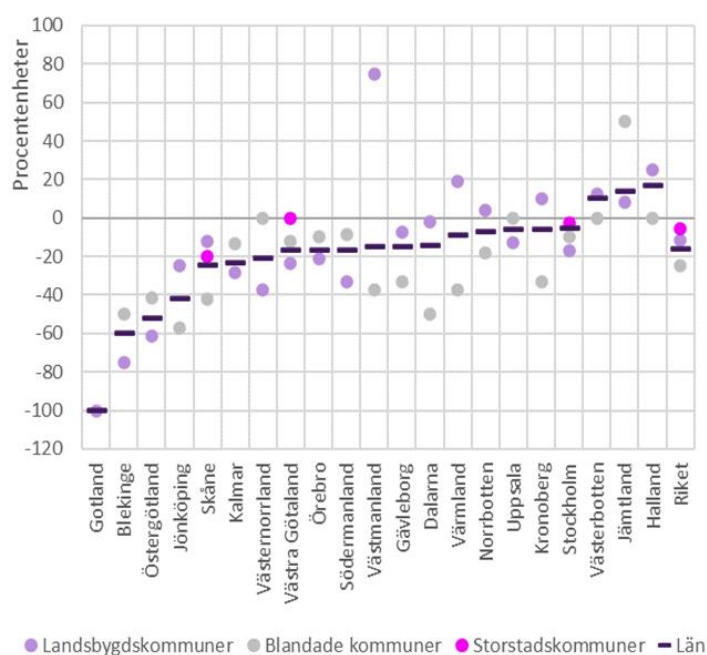
Val av indikator motiveras med att den visar på en relevant aspekt av samhällsplanering där kunskaper och samarbeten mellan olika samhällsnivåer behöver fungera. En balanserad bostadsmarknad förutsätter att offentliga och privata aktörer kan ta till sig kunskap och dessutom har förmåga att hantera olika lagar, förordningar och riktlinjer på ett effektivt sätt.

Resultat och tolkning

De kommunala bedömningarna av bostadsmarknaden används som en indikator för ett fungerade samhällsplaneringssystem. En bostadsmarknad, där efterfrågan och utbudet är i balans, är dessutom en viktig förutsättning för samhällsutveckling lokalt och regionalt. Snabba förändringar i omvärlden, såsom vid den kraftiga flyktningsinvandringen 2015, kan påverka situationen tillfälligt. En bostadsmarknad i obalans under en längre tid kan dock tolkas som bristande förmåga att göra eller översätta kunskapsunderlag och analyser till olika planeringsprocesser som leder till privata och offentliga investeringar. En långsiktig förbättring av indikatorn kan tolkas som ett resultat av bättre flernivåstyrning och en ökad planeringsförmåga hos inblandade offentliga aktörer på samtliga beslutsnivåer.

Figur 4. Andel kommuner med balans på bostadsmarknaden 2019–20, län och kommuntyper, procent.
Källa: Boverket

Figur 5. Förändring andel kommuner med balans på bostadsmarknaden 2013/14–2020/21, län och kommuntyper, procentenheter.

Källa: Boverket

Indikatorn visar att knappt en fjärdedel av kommunerna hade en balanserad bostadsmarknad 2020–21, vilket är en försämring jämfört med 2013–14. I Stockholms, Uppsala och Södermanlands län samt Gotland finns numera ingen kommun där efterfrågan och utbudet på bostadsmarknaden är i balans. I Jämtlands, Västerbottens och Gävleborgs län var hälften av kommunerna i balans. Landsbygdskommuner hade i högre grad en balanserad bostadsmarknad än övriga kommuntyper.

Enbart tre län, Västerbotten, Halland och Jämtland visade på ett förbättrat bostadsmarknadsläge under perioden 2013–14 till 2020–21. Blekinge och Östergötlands län samt Gotlands kommun förändrades kraftigt i motsatt riktning under samma period. Elva län visade på en negativ förändring för både landsbygdskommuner och blandade kommuner. Det finns numera ingen kommun med en balanserad bostadsmarknad bland kommuntypen storstadskommuner.

4.2.3 Att mäta God tillgång till kommersiell och offentlig service

Regeringen ser det som grundläggande att ha en god tillgång till såväl kommersiell som offentlig service för att det ska vara attraktivt att bo, verka och leva i alla delar av landet. Olika statliga medel och insatser samt det kommunalekonomiska kostnadsutjämningsystemet bidrar till att upprätthålla en likvärdig servicestandard i olika delar av landet.

Samordning och samarbete mellan olika privata och offentliga aktörer på samtliga samhällsnivåer är ett viktigt ingångsvärde för att lyckas med serviceförsörjning regionalt, ofta i landsbygder med långa avstånd till större orter. Avstånd till olika serviceslag kan på sätt vara uteslutande för grupper som inte har tillgång till privat biltransport. "Tillgång" översätts i detta sammanhang med geografisk tillgänglighet och närmare beskriven som lättheten med vilken individer kan nå ett bestämt mål.

Indikator Tillgänglighet till dagligvarubutiker

Indikatorn Tillgänglighet till dagligvaror beskriver befolkningens genomsnittliga avstånd i meter till dagligvarubutiker i län och kommuntyper.

Beräkningen genomförs i en GIS-baserad beräkningsmodul som utgår från målpunktens geografiska läge och geokodad befolkningsstatistik på 250m² från SCB. För beräkningen används samma digitala vägnät från år 2022 från den nationella vägdatabasen. Beräkningsmodulen utvecklas och tillhandahålls av Tillväxtverket/Pipos.

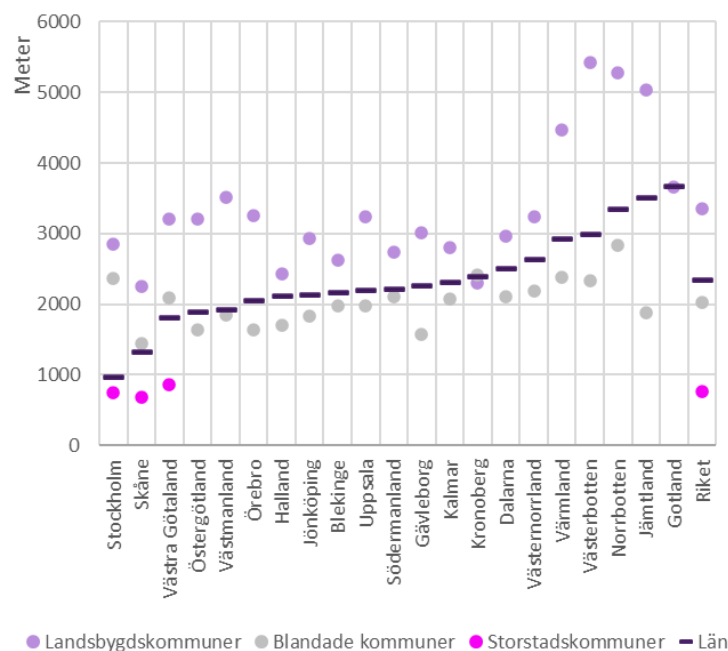
Indikatorn motiveras med att förändringarna i geografisk tillgänglighet ger uttryck för offentliga och privata aktörers förmåga att samverka och använda olika stödinstrument på ett ändamålsenligt sätt. Indikatorn tillgänglighet till dagligvarubutiker avspeglar på sikt ett förbättrat territoriellt arbetssätt av berörda myndigheter, vilket leder till en god tillgång till service och hållbar utveckling i hela landet.

Resultat och tolkning

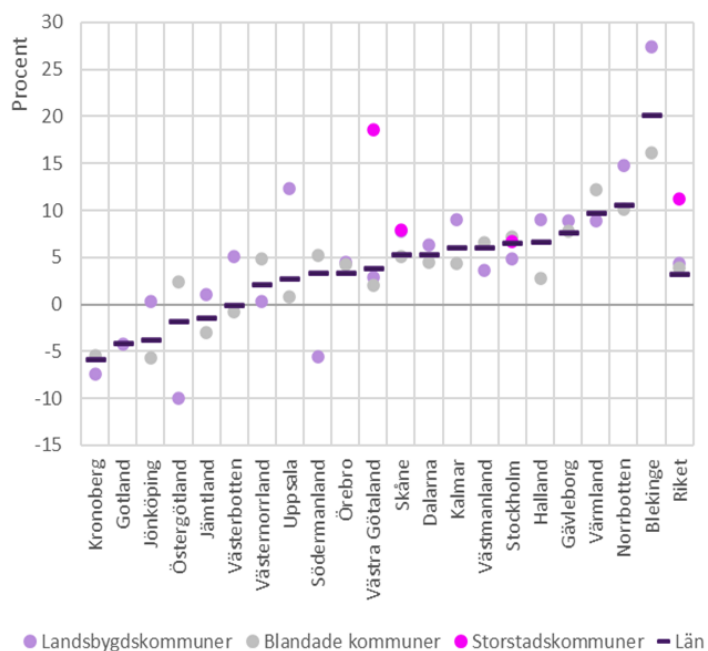
Närhet till dagligvarubutiker underlättar vardagen för individer och företag samt kan bidra till ökad hållbarhet eftersom närhet möjliggör användning av andra trafikslag än personbilen. En förändring av tillgänglighet till butiker kan delvis förklaras med underliggande befolkningsförändringar och marknadsanpassningar. Det är dock framför allt förändrade skillnader mellan olika typer av kommuner inom en region som man bör lägga märke till eftersom statliga insatser och flernivåsamverkan framför allt riktas mot de delar av landet där serviceförsörjning är mest sårbart.

Indikatorn visar att Gotlands, Jämtlands och Norrbottens län hade de längsta genomsnittliga avstånden med över 3 000 meter till närmaste dagligvarubutik år 2021. Befolkningen i Stockholms och Skåne län hade i genomsnitt kortast till närmaste butik. Inomregionala skillnader mellan olika kommuntyper var mycket framträdande i många län, främst i Jämtlands, Västerbottens, Norrbottens, Västra Götalands och Stockholms län. Befolkningen i landsbygdskommuner hade förutom i Kronobergs län en sämre tillgänglighet till dagligvarubutiker än andra kommuntyper. Landsbygdskommuner i Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län hade genomsnittliga avstånd till närmaste butik på över 5 000 meter.

Utvecklingen under perioden 2011–2021 visade en försämring i de flesta län. I Blekinge, Norrbottens och Värmlands län har det genomsnittliga avståndet ökat med minst 10 procent. Tillgängligheten till dagligvaror har blivit bättre i Kronobergs, Gotlands, Jönköpings, Östergötlands och Jämtlands län. I Östergötlands och Kronobergs län beror detta på förbättringar i landsbygdskommuner.

Figur 6. Meter till närmaste dagligvaruhandel, genomsnitt.
Källa: Tillväxtverket/Pipos

Figur 7. Förändring 2011–2021 i procent, meter till närmaste dagligvaruhandel, genomsnitt
Källa: Tillväxtverket/Pipos

I Jönköpings och Jämtlands län har blandade kommuner i genomsnitt fått bättre tillgänglighet, samtidigt som tillgängligheten har försämrats i landsbygdskommuner. I Västra Götalands, Östergötlands, Uppsala och Blekinge län var de inomregionala skillnaderna sett till utveckling stora, även om det inte nödvändigtvis var landsbygdskommuner som fått det sämre. I sju län har utvecklingen i landsbygdskommuner varit bättre än i övriga kommuntyper.

4.3 Kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet

Den regionala strategin konstaterar att en väl fungerande kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet ökar möjligheterna att på ett effektivt sätt möta olika samhällsutmaningar. En fungerande kompetensförsörjning förbättrar också omställning på arbetsmarknaden vilket är en viktig del i att främja hållbar regional utveckling och ett konkurrenskraftigt näringsliv.

Det finns betydande skillnader mellan och inom regionerna som medför att insatser för kompetensutveckling och kompetensförsörjning bör anpassas därefter. Det handlar inte bara om att olika näringar dominerar i olika delar av landet utan också om att efterfrågan på offentliga tjänster påverkas av befolkningens sammansättning. Ständigt pågående omställningar i den regionala och lokala ekonomin kräver ofta nya kompetenser och utbildningar. Arbetskraftens samlade kompetens förnyas med unga personers kunskaper vid inträde på arbetsmarknaden, men också löpande i ett perspektiv av livslångt lärande.

Kompetensförsörjning är ett område som har varit i politikens fokus i många år. Olika frågor kring kompetensförsörjning behandlas både på europeisk, nationell, regional och lokal nivå samt inom olika sektorer. I regeringens regionala strategi har kompetensförsörjning återigen lyfts fram som ett eget strategiskt område uppdelat i två prioriteringar:

- Väl fungerande infrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande
- Utvecklat regionalt kompetensförsörjningsarbete

Prioriteringar samlar två olika perspektiv på kompetensförsörjning som medför att tillhörande indikatorer behöver anpassas.

4.3.1 Att mäta Väl fungerande infrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande

En välutbildad och kompetent arbetskraft ses som grundläggande för regioners långsiktiga utveckling och konkurrenskraft. Individens möjligheter att utbilda sig för att möta förändrade kompetensbehov är en viktig aspekt i samhällets omställningsförmåga. Både grundläggande utbildningar för individer på väg in på arbetsmarknaden och ett kontinuerligt lärande för den redan etablerade arbetskraften är viktiga medel för att möta kraven på en ständigt föränderlig arbetsmarknad. I den regionala strategin betonas en fungerande lärandeinfrastruktur för kompetensförsörjning som möjliggör ett livslångt lärande i hela landet.

Lärandet under hela arbetslivet är en angelägenhet för offentliga aktörer på olika samhällsnivåer, branschorganisationer, företag och inte minst för individer. Offentliga aktörer har i huvudsak tagit ansvar för att ge individer goda möjligheter till utbildning inte minst i samband med arbetslöshet. Företag tillgodoser sina kompetensbehov genom rekrytering och genom kompetensutveckling av befintlig personal. Sådana utbildningar är relativt dyra för företagen samt innebär en risk att investeringen kan gynna andra företag vid jobbyten. Det anses också vara svårt för arbetsgivare att konkretisera utbildningsbehovet. Sammanlagt finns det goda skäl för offentliga insatser och ett samarbete och en samverkan mellan aktörer med formellt ansvar inom kompetensförsörjningsområdet, regioner samt övriga aktörer inom arbetslivet i stort.

Indikator Vuxnas studiedeltagande

Indikatorn definieras som andel befolkning i åldersgrupp 35–64 år som deltar i studier under höstterminen per län och kommuntyp.

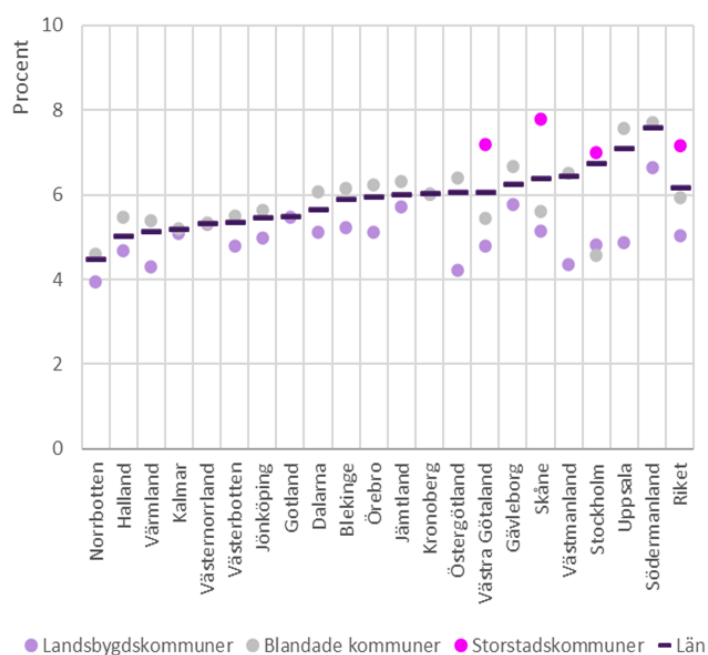
Statistiken är del av den officiella statistiken och redovisas årligen för olika åldersgrupper uppdelad efter kön i SCB:s statistikdatabas för åtminstone de senaste tio åren. I statistiken ingår utbildningstyper som Komvux, högskoleutbildning och övriga studerande. Övriga studerande omfattar yrkeshögskoleutbildningar, folkhögskola, tekniskt basår, uppdragsutbildningar, arbetsmarknadsutbildningar, konst- och kulturutbildningar, SFI samt övriga utbildningar med studiemedel från CSN. Gymnasieutbildning innefattar personer i åldern 16–20 år och inkluderas inte i beräkningarna eftersom denna utbildningstyp inte är relevant för indikatorns beräknade åldersgrupp.

Val av indikator motiveras med att vuxnas studiedeltagande korrelerar med möjligheten att ta del av relevanta utbildningar. Ett till lokala och regionala förhållanden anpassat utbud av utbildningar kräver ett samspel mellan aktörer på olika samhällsnivåer. Regeringen kan genom statliga myndigheter på sikt förbättra möjligheten för vuxna att utbilda sig vidare.

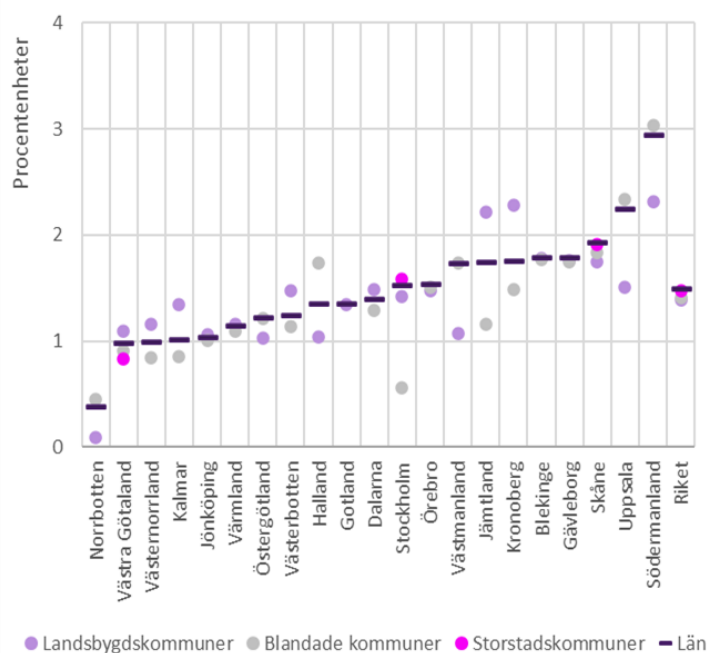
Resultat och tolkning

En väl fungerande infrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande är viktigt för att bemöta samhällsutmaningarna i hela landet. Att möjligheter för utbildning för kvinnor och män i arbetslivet och för ett livslångt lärande inte är lika i hela landet avspeglas i skillnader i vuxnas studiedeltagande. En långsiktig ökning av studiedeltagande hos individer efter en tid i arbetslivet samt minskande skillnader mellan och inom regionerna samt kön kan tolkas som ett resultat av förbättrad och målgruppsanpassad infrastruktur för lärande i olika delar av landet inte minst genom ett bättre samspel mellan olika statliga, regionala och lokala aktörer på området.

6,1 procent av Sveriges vuxna befolkning i åldersgruppen 35–64 år deltog i någon form av utbildning hösten 2020. Det är knappt två procentenheter fler än tio år tidigare. Högst upp på listan återfinns Sörmlands och Uppsala län som båda redovisade andelar på över nio procent. Lägst studiedeltagande redovisade i Norrbottens län med sex procent. Landsbygdskommuner hade i genomsnitt ett lägre studiedeltagande än övriga kommuntyper. I Kalmar, Västernorrlands och Kronobergs län redovisade landsbygdskommuner något högre andelar år 2020. Län med relativt stora skillnader mellan kommuntyper var Uppsala, Östergötlands och Västmanlands län.

Figur 8. Andel befolkning som deltar i studier under höstterminen av befolkningen i åldersgruppen 35-64 år län och kommuntyper 2020, procent
Källa: SCB

Figur 9. Förändring av det samma mellan 2010 och 2020, procentenheter.
Källa: SCB

Anmärkning: Under första kvartalet av 2020 började covid-19 spridas i Sverige och i världen. Pandemin påverkade samhället under resterande kalenderår 2020. Studiedeltagandet har ökat generellt under pandemin. En möjlig orsak kan vara att man valt att studera p.g.a. svårigheter att få ett arbete under pandemin.

Mellan år 2010 och 2020 har skillnaderna mellan länen ökat. Förändringen gällande inomregionala skillnader är mindre tydlig. I 13 län har skillnaderna mellan kommuntyper minskat och i 7 län har skillnaderna ökat. Samtidigt kan det

konstateras att samtliga län och kommuntyper visade en förbättring under perioden. Svagast var utvecklingen i Norrbottens län. Sett till skillnader i studiedeltagande mellan kvinnor och män gäller över lag att kvinnor var mer benägna än män att delta i fortsatta studier.

4.3.2 Att mäta Utvecklat regionalt kompetensförsörjningsarbete

Det regionala kompetensförsörjningsarbetet ses i den regionala strategin som ett strategiskt arbete som bidrar till en väl fungerande kompetensförsörjning i näringsliv och offentlig sektor. Arbetet avser ett strukturerat lärande kring processer som kan stärka försörjning på efterfrågade kompetenser regionalt. Det gäller att mellan och inom olika samhällsnivåer samordna utbildningsformer och inriktningar samt att kunna genomföra valideringar så att så många kompetenser som möjligt kan användas på bästa sätt i olika delar av landet.

Indikator Matchad förvärvsgrad

Indikatorn Matchad förvärvsgrad definieras som andelen anställda som har ett yrke som helt matchar deras utbildning, per län.

Statistiken produceras årligen från och med år 2015 och tillgängliggörs av SCB och kan delas upp efter kön eller efter utrikes och inrikes födda personer på länsnivå. Statistiken ingår inte i SCB:s anslagsfinansierade statistikproduktion utan finansieras av Tillväxtverket som del av ett större paket av regional statistik med syfte att stödja regionernas kompetensförsörjningsarbete.

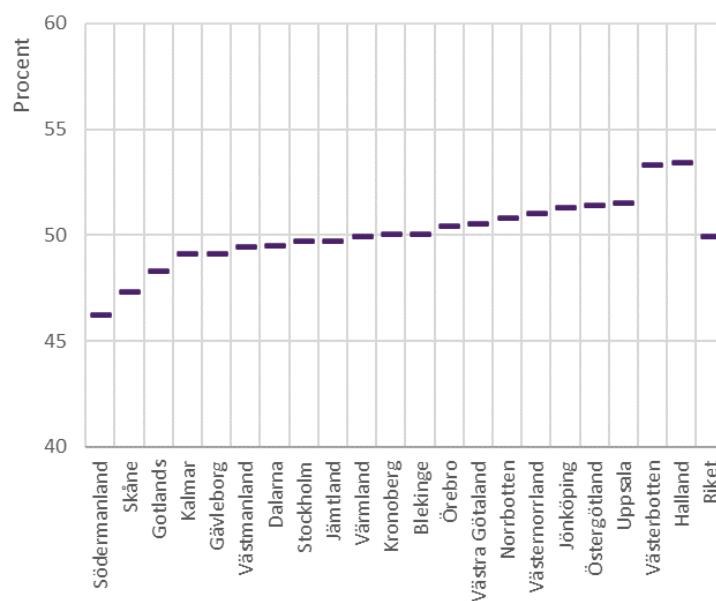
SCB har utarbetat bedömningar av vilka utbildnings- och yrkeskombinationer som helt, delvis eller inte alls anses stämma överens. Den matchade förvärvsgraden tas fram genom att beräkna andelen anställda med ett yrke som helt matchar deras utbildning i relation till det totala antalet personer med utbildningen, med undantag för egenföretagare, studerande och anställda utan tillräckliga yrkesuppgifter.

Indikatorn har valts utifrån kompetensförsörjningsarbetets huvudsakliga syfte att förbättra matchningen på arbetsmarknaden regionalt och lokalt. Matchad förvärvsgrad fångar mekanismer mellan utbud och efterfrågan på utbildningar på arbetsmarknaden. På sikt förväntas en bättre samverkan mellan offentliga och privata aktörer på olika samhällsnivåer förbättra matchningen.

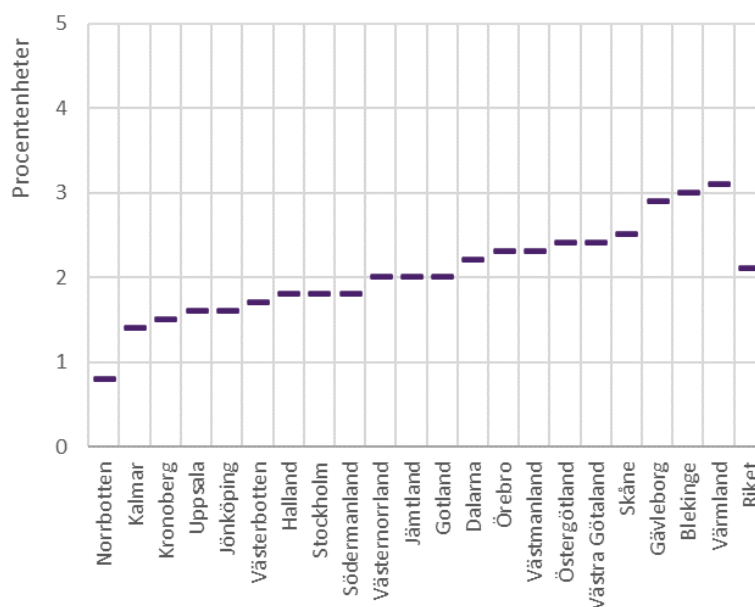
Resultat och tolkning

Tanken är att den matchade förvärvsgraden i högre utsträckning än den vanliga förvärvsgraden ska spegla i vilken mån det är utbildningarna som efterfrågas av arbetsgivarna, och inte enbart personerna som har dessa utbildningar. Kompetensförsörjningsarbetet regionalt sker i samarbete mellan aktörer på olika samhällsnivåer och en ökad matchning på efterfrågad kompetens kan ses som en konsekvens av bättre insatser på området som på sikt också leder till en hållbar och väl fungerande kompetensförsörjning. Den matchade förvärvsgraden varierar mellan olika län. Hallands och Västerbottens län var de län där flest år 2019 hade en utbildning som överensstämde med yrket (53 procent), och den lägsta matchningen

återfanns i Södermanlands län som redovisade en matchad förvärvsgrad på 46 procent. Kvinnor hade i samtliga län en högre matchad förvärvsgrad än män.

Figur 10. Matchad förvärvsgrad 2019, län.
Källa: SCB

Figur 11. Förändring matchad förvärvsgrad 2015–2019, län
Källa: SCB

Mellan 2015 till 2019 ökade den matchade förvärvsgraden i samtliga län och förändringen varierar mellan två och sju procentenheter. Den matchade förvärvsgraden har ökat mest i Värmland, följt av Blekinge och Gävleborgs län medan Norrbottens län hade den minsta förändringen i matchad förvärvsgrad (2 procentenheter). Män hade en större positiv förändring i matchad förvärvsgrad än kvinnor i alla län förutom i Stockholms, Västmanlands och Södermanlands län.

4.4 Innovation och förnyelse samt entreprenörskap och företagande i hela landet

I den regionala strategin betonar regeringen betydelsen av innovationer, förnyelse och entreprenörskap för att möta samhällsutmaningarna. Förutsättningarna och möjligheterna för detta varierar dock mellan olika delar av landet vilket innebär att ökad konkurrenskraft och omställningsförmåga hos företag och i näringslivet inte kan uppnås på samma sätt.

När företag tävlar mot varandra, inte sällan globalt, blir de mer effektiva och höjer kvaliteten på sina produkter och tjänster. Konkurrensen på olika marknader tvingar företag att ständigt förnya sig. Mekanismer bakom detta är alltid komplexa men inte nödvändigtvis kopplade till några få specifika platser. Tvärtom uppstår innovationer i hela landet och på många platser, vilket också ses som möjlighet för åtgärder för att öka konkurrenskraft lokalt och regionalt. Det finns ett stort antal underlag som belyser och förklarar olika aspekter av innovation, förnyelse och entreprenörskap inte minst i relation till övergripande mål såsom nollutsläpp och social hållbarhet.^{22,,23,,24}

Insatser och åtgärder som riktar sig mot olika mekanismer är viktiga för ökad konkurrenskraft regionalt. Strategier som smart specialisering ska exempelvis hjälpa med att stärka samarbeten mellan näringslivet, offentliga aktörer och universitet och högskolor. På så sätt kan det skapas en utveckling mot nya framgångsrika kombinationer av existerande verksamheter som i sin tur borde stärka en önskvärd omvandling regionalt. Entreprenörskap och en mångfald av företagare är andra viktiga element som kan bidra till en hållbar omvandling i hela landet och som underlättas av olika insatser. Sammanlagt har myndigheter och andra offentliga aktörer på olika samhällsnivåer viktiga funktioner i att stärka ramvillkoren för hållbar tillväxt och omställning regionalt och lokalt.

Regeringen understryker att prioriteringar under detta strategiska område ska ses som en helhet där frågeställningar på många sätt överlappar och förutsätter varandra. Prioriteringarna på området är:

- Omställning genom starka regionala innovationssystem och smart specialisering
- En konkurrenskraftig, cirkulär och biobaserad samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi
- Tillvarata digitaliseringens möjligheter
- Ett gott näringslivsklimat med goda ramvillkor och väl fungerade kapitalförsörjning
- Internationalisering, investeringsfrämjande och ökad export

²² OECD (2020), Broad-based Innovation Policy for All Regions and Cities, OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/299731d2-en>.

²³ The Nordic Thematic Group for [Green, Innovative and Resilient Regions](#) (2021-2024). Nordregio. Besökt 2022-05-12.

²⁴ Vinnova – [Så främja vi innovationer](#). Besökt 2022-05-12

Många förändringsprocesser behöver gå hand i hand för att stärka konkurrenskraft och omvandlingsförmåga lokalt och regionalt. På samma sätt borde även urvalet av indikatorer på området tolkas. Eftersom regeringen har tagit nya grepp i att beskriva detta strategiska område finns det också behov av att föreslå andra indikatorer för att fånga möjliga effekter som beskrivs inom de olika prioriteringar.

4.4.1 Att mäta Omställning genom starka regionala innovationssystem och smart specialisering

Starka regionala innovationssystem är viktiga för att främja omställning och konkurrenskraft i hela Sverige. Regeringen anser i den regionala strategin att det nationella innovationssystemet behöver stärkas såväl i glesa som i täta miljöer. I stora urbana regioner har företag ofta fördelar tack vare regioners mångfald av kompetenser, företagsnätverk och kunder. I mindre regioner kan företag kompensera för en smalare kunskapspotential genom att bygga nätverk för kunskapsflöden, kombinerat med rekrytering av specialistkompetenser. Samverkan mellan olika aktörer bedöms vara nyckeln till att nå framgång samtidigt som samverkan behöver se olika ut i olika delar av landet.

Kunskap är en viktig ingrediens när det gäller värdeskapande processer och förnyelse som delvis kan vara global eller buden till lokala eller regionala miljöer. Offentliga aktörer kan bidra till att nödvändiga kunskaper sprids vidare till relevanta aktörer i olika nätverk. Företag och näringsliv är också beroende av att kunskapsöverföring fungerar på ett bra sätt. Att stärka humankapitalet i företagen och näringslivet är således en viktig dimension i arbetet med regional och lokal konkurrenskraft.

Indikator Genomsnittligt antal utbildningsår i företag

Indikatorn definieras som genomsnittligt antal utbildningsår för sysselsatta i företag, uppdelat på län och kommuntyper.

Antal utbildningsår beräknas utifrån en nyckel i den svenska utbildningsnomenklaturen som anger den teoretiska längden per genomförd utbildning. Individens utbildningsår summeras och aggregeras per region och kommuntyp till ett genomsnittligt värde för samtliga sysselsatta i företag. Sysselsatta utan registrerad utbildning ingår. Beräkningen görs på individnivå i SCB:s mikrodatabas, men kan också beställas hos SCB. Det förekommer tidseriebrott i statistiken som dock bara marginellt påverkar resultaten regionalt. Indikatorn beräknas för kvinnor och män.

Val av indikator motiveras med vikten av humankapital i processer av innovation och förnyelse. Ett på sikt ökat humankapital inom näringslivet kan förbättras genom samverkan och statliga myndighetekors hänsynstagande till lokala och regionala förutsättningar för näringslivet.

Resultat och tolkning

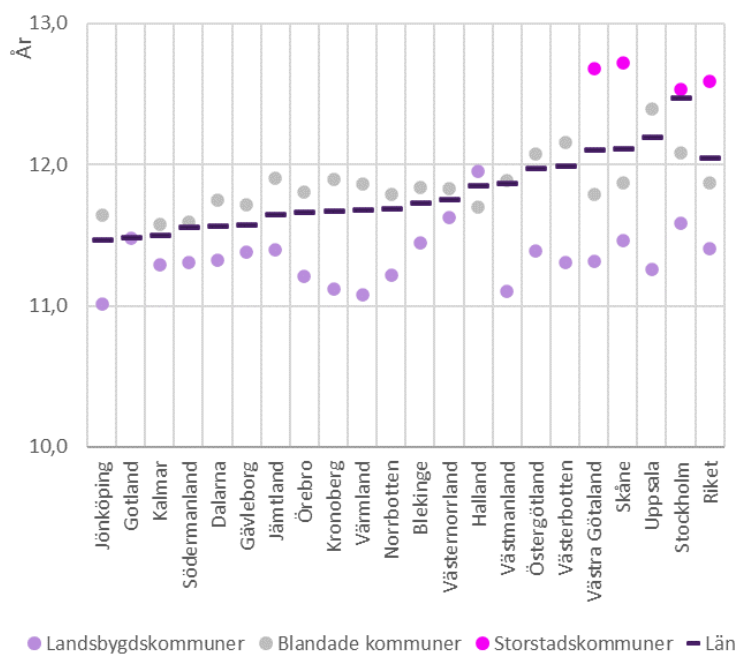
Kunskap och kompetens hos företagare och anställda har en avgörande roll för innovationer och förnyelse. En ökning av humankapitalet i näringslivet bör tolkas som en ökad förmåga i företag att skapa och ta till sig innovationer och andra förnyelseprocesser. Offentliga insatser inom prioriteringen har ofta syfte att stärka humankapital och kunskap i olika led och delar av innovationssystemet. Samtidigt som det har visat sig att ett innovativt och konkurrenskraftigt näringsliv regionalt och lokalt också har lättare att attrahera mer kvalificerat humankapital. Skillnader

mellan regioner och inom regioner kan således också ses som en signal på hur lyckat olika offentliga satsningar är när det gäller att stärka denna förmåga hos företag och näringslivet har på sikt.

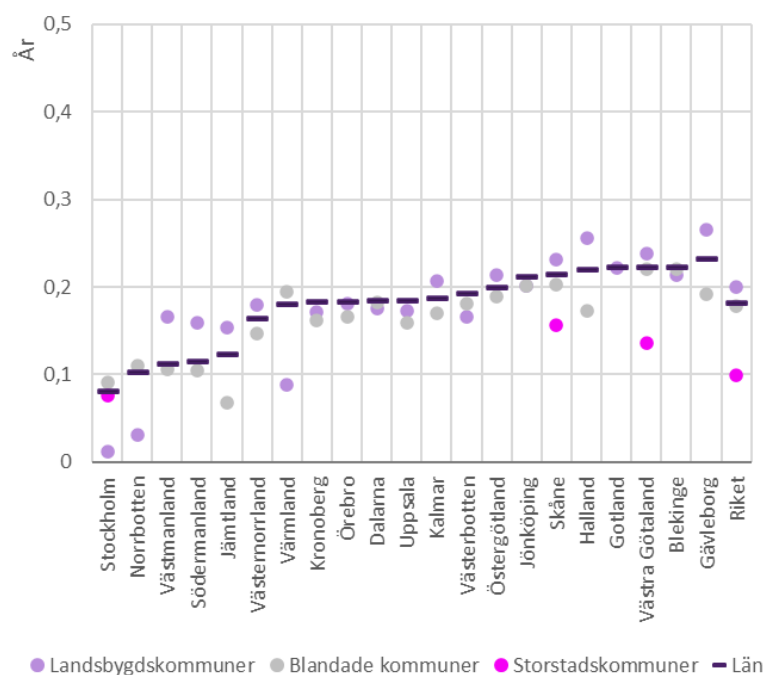
Det fanns relativt stora skillnader mellan län och kommuntyper när det gäller antalet utbildningsår. Storstadslänen och universitetslänen Uppsala, Västerbotten och Östergötland låg på en betydligt högre nivå än övriga län.

Lägst var antalet utbildningsår i Jönköping och Gotland. Landsbygdskommuner hade i samtliga län, utom i Halland, en betydligt lägre nivå på antalet utbildningsår, vilket kan försvåra företagens omställning och förnyelse i dessa delar av landet. I genomsnitt attraherar företag i storstadskommuner mest humankapital vilket underlättar för innovation, förnyelse samt ökad konkurrenskraft i dessa delar av landet. I samtliga län och kommuntyper hade kvinnor sysselsatta i företag fler utbildningsår än män.

I samtliga län och kommuntyper redovisades en positiv utveckling av antalet utbildningsår i företag. Gävleborgs, Blekinge och Västra Götalands län har tagit relativt stora kliv framåt, medan utveckling i andra län varit mer blygsam. Inomregionala skillnader är otydliga, men i flera län har landsbygdskommuners humankapital i företag ökat avsevärt. Svagast var utvecklingen i Norrbottens och Stockholms läns landsbygdskommuner.

Figur 12. Genomsnittligt antal utbildningsår i företag 2019, län och kommuntyper.
Källa: SCB/Lisa

Figur 13. Förändring genomsnittligt antal utbildningsår i företag 2010–2019, år, län och kommuntyper
Källa: SCB/Lisa

4.4.2 Att mäta En konkurrenskraftig, cirkulär och biobaserad samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi

Regeringen understryker vikten av en omställning till en konkurrenskraftig, cirkulär samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi för den regionala utvecklingen. Näringslivets förnyelseförmåga ska tas till vara för att främja en klimat- och miljödriven näringslivsutveckling i hela landet. Både entreprenöriella och kunskapsdrivna processer i företagen är viktiga för att få till en hållbar omställning i näringslivet och företag.

Sammanlagt förutsätter en sådan utveckling att en hög grad av resurseffektivitet uppnås så att olika naturtillgångar kan sparas och användas på ett långsiktigt hållbart sätt. Att minska användningen av fossila bränslen är viktigt för klimatpåverkan men är också en central faktor i energiomställningen och elektrifieringen. Det rör sig ofta om stora och långsiktiga investeringar. Höga investeringsrisker gör dock att privata aktörer inte i tillräcklig omfattning är villiga att satsa på ny och omogen teknologi. Osäkerheterna kan dock minska genom vissa främjandeinsatser samt genom samverkan med offentliga aktörer kring planeringsprocesser och andra ramvillkor. I olika branscher och företag finns skillnader vad gäller förmågan att ställa om, inte minst regionalt och lokalt. Detta förutsätter en hög grad av anpassning av statliga aktiviteter på området.

Indikator Utsläppsintensitet

Indikatorn Utsläppsintensitet definieras som antal ton utsläpp av växthusgaser till luft per miljon kronor i förädlingsvärde, beräknat per län och kommuntyp.

Utsläppsintensiteten beräknas genom att dela utsläpp av växthusgaser till luft med förädlingsvärdet per län eller kommuntyp. Genom att mäta intensiteten kan vi beskriva hur effektiv produktionen är utifrån ett miljöperspektiv. Statistiken finns tillgänglig från och med 2008. Däremot finns statistiken för bruttoregionprodukt

uppdelad per kommun endast från 2012 när den är. Statistiken finns inte könsuppdelad.

Miljöräkenskapernas statistik om utsläpp till luft utgår från ett produktionsperspektiv. Det betyder att det är de direkta utsläppen från produktionen hos svenska ekonomiska aktörer som räknas. Exempelvis ingår inte utsläppen från produktionen av importerade varor som förbrukas i Sverige i denna statistik. Däremot räknas exporten från varor producerade i Sverige. Produktionsperspektivet skiljer sig från det territoriella perspektivet (som används för att rapportera Sveriges utsläpp till FN). Den territoriella statistiken avgränsas till utsläpp som sker inom Sveriges gränser vilket betyder att importen ingår och export ingår inte.

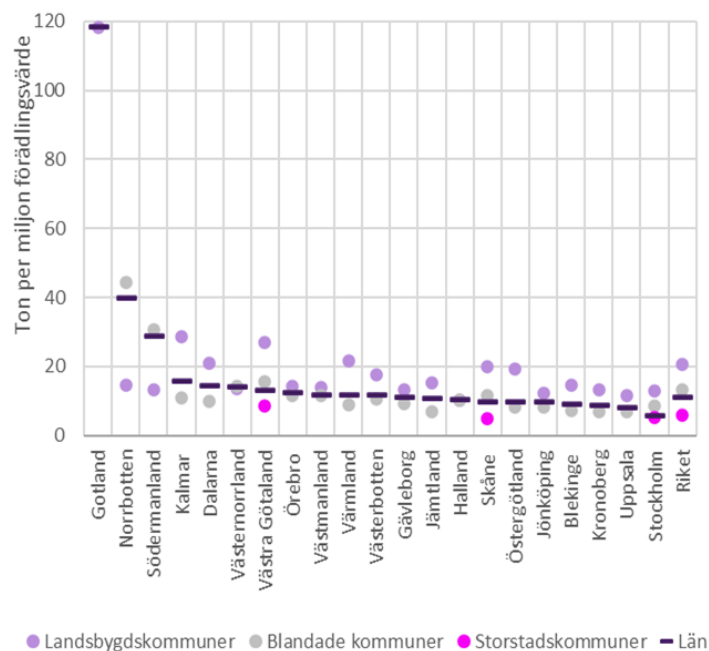
Statistiken för förädlingsvärde kommer också från SCB. Förädlingsvärdet är summan av slutproduktionen minus summan av alla insatsvaror och utgår från regionalräkenskaperna. Tidsserien börjar med år 2012 och finns för närvarande till år 2019. Statistiken är inte individbaserad och kan därmed inte uppdelas på kön.

Indikatorn valdes med syfte att tydliggöra förbättringar vad gäller klimatpåverkan relativt produktionsvärden regionalt och inomregionalt. Näringslivets och samhällets omställning kräver ett fungerande regelverk och samspel mellan aktörer på olika samhällsnivåer. Regeringen har genom lagstiftning och statliga myndigheter möjligheter att främja och stödja nödvändiga förändringsprocesser för att nå en högre resurseffektivitet och en hållbar utveckling i hela landet.

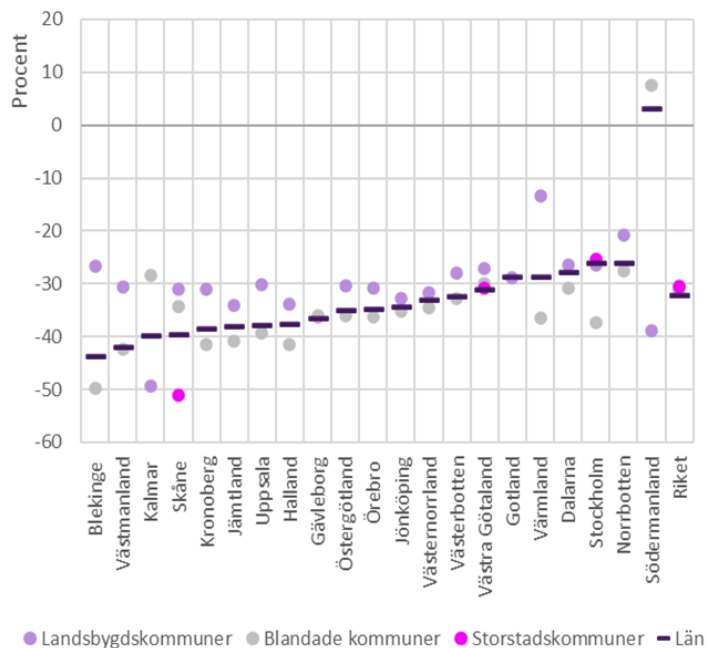
Resultat och tolkning

För riket som helhet var utsläppsintensiteten 11 ton per miljon kronor i förädlingsvärde år 2019. Gotland, Norrbottens och Södermanlands län låg högst med en utsläppsintensitet på 118, 40 och 29 ton.

Vissa län har mycket utsläppstunga branscher, exempelvis cementframställningen på Gotland och stålindustrin som finns i både Södermanland och Norrbotten. I landsbygdskommuner var utsläppsintensiteten generellt något högre än i de blandade kommunerna. Undantaget är just i Norrbottens och Södermanlands län där utsläppsintensiteten var högre i blandade kommuner. Storstadskommuner hade lägst utsläppsintensitet. De inomregionala skillnaderna kan delvis förklaras genom att utsläppstung produktion, exempelvis inom basindustrin, oftare sker på landsbygden samt att detta skapar ett förhållandevis lågt förädlingsvärde. I storstäderna var andelen tjänsteproducenter i stället högre vilket genererar mindre utsläpp i förhållande till förädlingsvärdet, det vill säga lägre utsläppsintensitet.

Figur 14. Utsläppsintensitet (ton utsläpp av växthusgaser per miljoner kr förädlingsvärde), år 2019. Källa: SCB

Figur 15. Procentuell förändring 2012 - 2019 i utsläppsintensitet. Källa: SCB

För riket noterades en minskning på 32 procent mellan år 2012 och år 2019. Förutom i Södermanlands län minskade utsläppsintensiteten i samtliga län mellan 2012 och 2019. Utsläppsintensiteten i Södermanlands län är starkt konjunkturberoende eftersom stålindustrin står för ungefär 95 procent av utsläppen i länet. Mellan 2012 och 2019 minskade utsläppsintensiteten något mer i blandade kommuner jämfört med landsbygdskommuner. I flera län går det att se stora skillnader mellan kommuntyperna. Speciellt i Blekinge, Kalmar och Värmlands län är det stora skillnader mellan landsbygdskommuner och blandade kommuner.

Förändringen i faktiska utsläpp (ej per förädlingsvärde) minskade med 5 302 kiloton i riket mellan 2012 och 2018, från 60 642 kiloton till 55 340 kiloton. Skåne län stod för den enskilt största minskningen av faktiska utsläpp där utsläppen minskade med 1 218 kiloton, från 6 793 kiloton år 2012 till 5 575 kiloton år 2019, vilket är ungefär en femtedel av den totala minskningen i riket.

4.4.3 Att mäta Tillvarata digitaliseringens möjligheter

Digitalisering påverkar hela samhället och skapar nya möjligheter för näringslivet och offentliga organisationer när det kommer till effektivitet och nytta. Grundläggande för digitalisering är att information i allt större utsträckning finns i digitalt format. Verktyg och metoder för att behandla och hantera information blir alltmer tillgängliga och har lett till att nya produkter, tjänster och affärsmöjligheter har vuxit fram samtidigt som det har lett till att konkurrensen mellan företag har ökat.

I den regionala strategin framhålls betydelsen av att använda digitaliseringens möjligheter i hela landet, inte minst för att underlätta önskvärda samhällsomställningar och innovationer i näringslivet. Det är inte själva tekniken som är avgörande utan hur verksamheten bedrivs och hur teknik och kompetens används för att effektivisera produktionen och för att möta kunder och leverantörer. Regeringen menar att den digitala mognaden hos företag, i samtliga branscher, i hela landet behöver stärkas för att främja omställning och konkurrenskraft. Offentliga insatser är viktiga för att öka samverkan på området mellan offentliga aktörer, såsom stödsystemet, utbildningsanordnare och forskning, näringsliv och företag. Samverkan kan leda till att digitala tillämpningar och innovationer sprids vidare i samhället och till företag i hela landet.

Indikator Företagens digitalisering

Indikatorn Företagens digitalisering definieras som andelen företag som svarat att de använder digitalisering i stor utsträckning på någon av frågorna från Tillväxtverkets enkätundersökning Företagens villkor och verklighet.

För att beräkna företagets digitaliseringsgrad utgår vi från frågan I vilken utsträckning använder företaget IT/digitalisering för... som är uppdelad i åtta delfrågor. Alla företag som har svarat att de använder digitalisering i stor utsträckning på någon av frågorna räknas in i den andel som använder digitalisering.

Företagens villkor och verklighet är en enkätundersökning där ett stort antal små och medelstora företag (0 – 249 anställda) svarar på frågor om vilka möjligheter och svårigheter de upplever i sin vardag och vad de tror om sin framtid. Undersökningen genomförs vart tredje år med start 2002. Frågorna om digitalisering introducerades för första gången 2017.

Könsuppdelning är tekniskt sett möjlig men osäkerheten är för stor för att använda eftersom vi inte kan avgöra om det är företagsledaren som svarat på enkäten. Speciellt i medelstora företag med många anställda blir en könsuppdelning intetsägande. Ytterligare en anledning att inte använda könsuppdelningen är att urvalet blir för litet i många kommungrupper.

Indikatorn motiveras utifrån behovet av att se förändringar inom företagets digitala mognadsgrad regionalt. På sikt kan ett samordnat arbete med att stärka digitaliseringen på olika samhällsnivåer förväntas resultera i en högre grad av digital mognad i företagen. Statliga myndigheters förbättrade förmåga att ta hänsyn

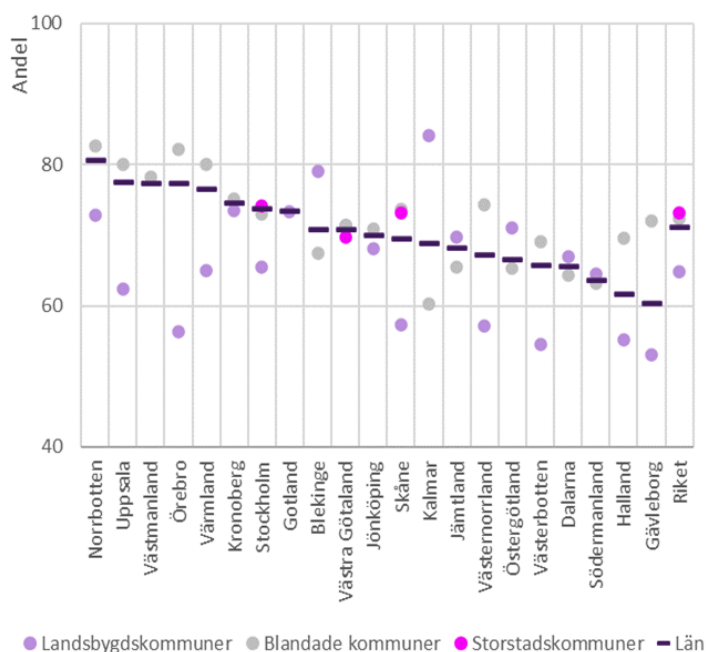
till regionala och lokala förutsättningar kommer att leda till ökad digitalisering hos företagen, större konkurrenskraft och en hållbar utveckling i hela landet.

En positiv förändring i den digitala mognadsgraden hos företagen kan delvis ses som ett resultat av att företag i olika miljöer får adekvat stöd genom en större samordningsförmåga hos statliga, andra offentliga och privata aktörer på olika samhällsnivåer.

Resultat och tolkning

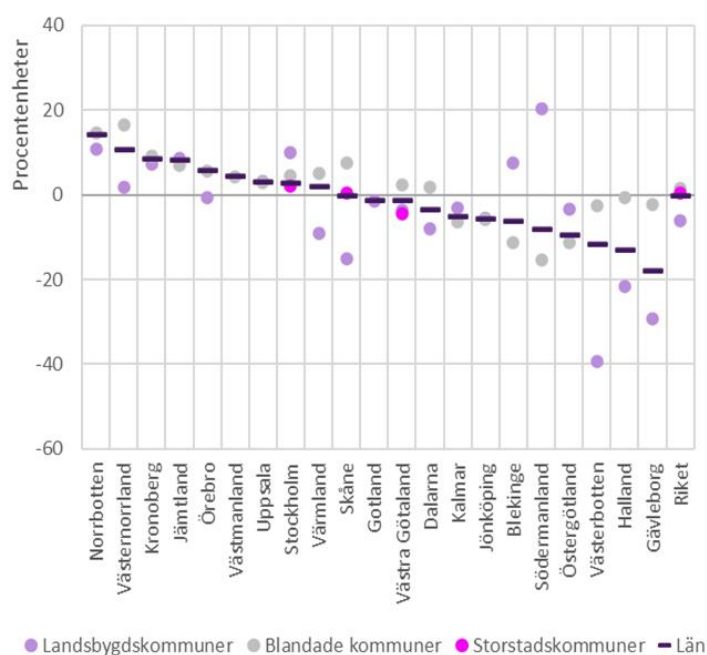
I riket som helhet var andelen små och medelstora företag som svarat att de använder IT eller digitalisering i hög grad 71 procent år 2020. Företag i landsbygdskommuner var de som använde sig minst av digitalisering där ungefär 65 procent av företagen uppgav att de använde IT eller digitalisering i hög grad. Den begränsade datatillgången från tidigare undersökningar gör att mätperioden är relativt kort och dessutom sammanfaller slutet av perioden med början av coronapandemin vilket kan ha påverkat utfallet något. Förändringen i svarssammanställningen visar dock att utvecklingen är allt annat än lika och relativt stora variationer förekommer mellan och inom länen.

Andelen företag som använde IT eller digitalisering var högst i Norrbottens län följt av Uppsala, Västmanlands och Örebro län. Andelen var lägst i Gävleborgs och Hallands län. Den kommungrupp där störst andel av företagen använde sig av IT eller digitalisering var dock landsbygdskommuner i Kalmar län. I Kalmar läns blandade kommuner var andelen dock en av de lägsta vilket drog ned den samlade siffran för länet som helhet.

Figur 16. Andel små och medelstora företag i varje kommun som svarat att de använder digitalisering i stor utsträckning på någon av frågorna år 2020

Källa: Tillväxtverket

Figur 17. Förändring i andelen företag som angett att de använder digitalisering i hög grad, från 2017 till 2020
Källa: Tillväxtverket

När det kommer till förändring över tid var det i Gävleborgs och Hallands län som andelen minskat mest, dessa två län hade också lägst värden 2020. Totalt har andelen minskat i tolv län och ökat i nio län. En minskande digitaliseringsgrad är oroande, men bör också tolkas med försiktighet. Vid uppdelning per län och kommuntyp är antalet svarande företag relativt lågt i vissa kommuntyper. Eftersom det inte är samma företag som svarar varje år medför detta att statistiken kan variera från år till år, men bör över en längre tidsserie vara mer tillförlitlig.

Generellt var digitaliseringen i landsbygdskommuner lägre år 2020 jämfört med övriga kommungrupper. Några undantag var landsbygdskommuner i Västmanland, Blekinge och Södermanlands län där digitaliseringen också ökat mycket.

Sverige är högt rankad vad gäller digitalisering enligt exempelvis europeiska mätningar. Digitalisering medför relativt stora investeringar som gör att vissa branscher och framför allt mindre företag är mindre benägna att ställa om. Branschskillnader och företagsstorlekar slår därför också igenom regionalt.

Strukturella regionala skillnader påverkar således företagens digitala mognadsgrad. Svaren från företagsundersökningen ger exempelvis relativt höga värden i Norrbotten och Uppsala län. Gävleborg och Hallands län har däremot relativt låga värden vad gäller små och medelstora företagens digitala mognadsgrad. Inomregionala skillnader mellan landsbygder och blandade kommuner var stora. Storstadskommuner hade en genomsnittlig placering i denna mätning vilken kan anses lite anmärkningsvärt eftersom större städer generellt har bättre förutsättningar för digitalisering.

Skillnader i företagens digitala mognadsgrad kan tolkas som ett resultat av varierande förutsättningar, behov och förmågor för digitaliseringen. Med viss försiktighet kan resultaten tolkas som att eventuella insatser inte har visat på samma effekt i alla delar av landet.

4.4.4 Att mäta Ett gott näringslivsklimat med goda ramvillkor och väl fungerande kapitalförsörjning

Regeringen betonar att näringsklimatet har en avgörande betydelse för näringslivets konkurrenskraft och förmågan till omställning för att möta samhällsutmaningar i hela landet. För befintliga och nya företagare är det viktigt att få tillgång till nätverk, information om regler samt tillgång till rådgivning och annat företagsstöd som samtliga delvis finansieras med statliga medel.

Det krävs också goda ramvillkor för företagande som en grundläggande förutsättning för konkurrenskraft. Med det menas i den regionala strategin generella regelverk som anger villkor och förutsättningar för att starta, driva, äga, utveckla och avveckla företag. Företagens börda i samband med tillämpning av regler ska vara rimligt vilket ställer krav på offentliga aktörer att samordna och tillämpa regler på samma sätt i alla delar av landet. Det finns regionalt stora skillnader i hur stor andel av företagen som drivs av kvinnor respektive män. Både kvinnor och män ska dock i samma utsträckning kunna driva företag, vilket också betyder att ramvillkoren för företagandet kan behöva utvecklas vidare.

Indikator Företag nystartade av kvinnor

Indikatorn Företag nystartade av kvinnor definieras som andelen nystartade företag som startats av kvinnor, beräknat per län och kommuntyp.

Med nystartade företag menas företag som är helt nybildade eller har återupptagits efter att ha varit vilande i minst två år. Statistiken över nystartade företag baseras på bearbetningar av företagsregistret vid Statistiska centralbyrån. Tillväxtanalys är statistikansvarig myndighet.

Statistiken genomgick en större bearbetning 2013 vilket gör att det inte går att jämföra tidigare år. Könsuppdelningen sker efter vem som registrerade företaget. De företagstyper som ingår i statistiken är aktiebolag, enskilda näringsidkare och handels- eller kommanditbolag.

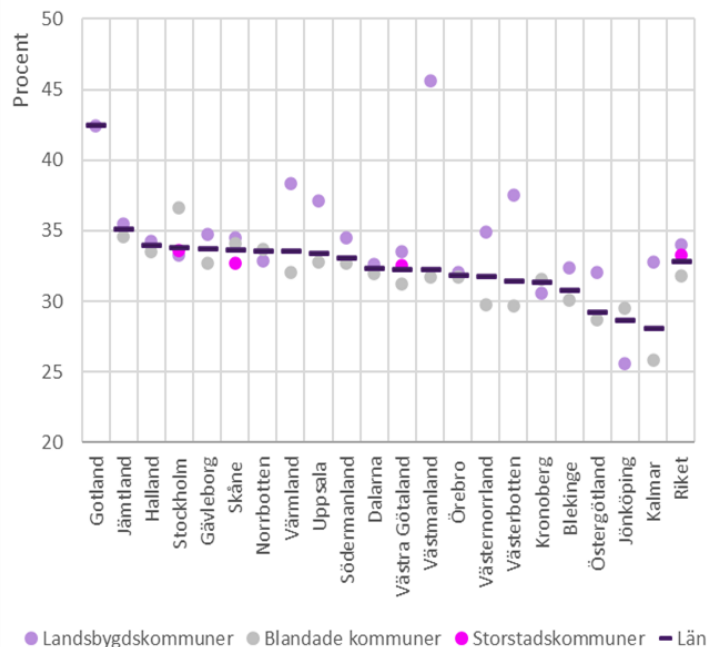
Indikatorn har valts eftersom ett gott näringslivsklimat nationellt, regionalt och lokalt underlättar och ökar intresset för att starta, driva och utveckla framgångsrika företag, både för kvinnor och män. Ett diversifierat näringsliv med en mångfald av företag och företagare bidrar till en förnyelse av näringslivet och möjlighet till omställning.

Resultat och tolkning

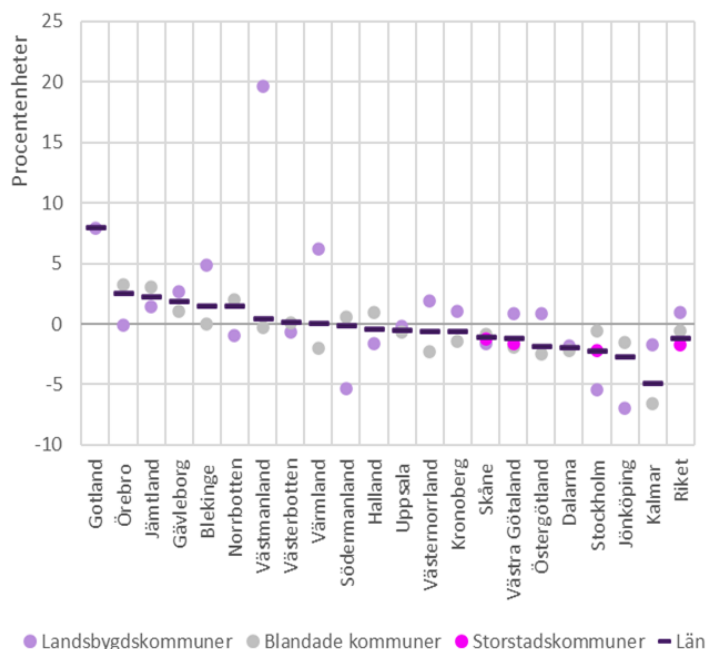
Förnyelse med nya och små företag spelar en viktig roll för att skapa en hållbar utveckling och ekonomisk tillväxt. Forskning visar att små och nya företag spelar en betydande roll för sysselsättningen. En ökning av antalet nystartade företag kan tolkas som att näringslivsklimatet är gynnsamt. Vidare tyder det också på en fungerande kapitalförsörjning.

Skillnader i kvinnors och mäns företagande kan tolkas som att det finns problem i någon del av prioriteringen. Det kan till exempel vara så att näringslivsklimatet inte är gynnsamt för kvinnor eller att jämställdhet missgynnas av entreprenörskap. Det kan även vara en bristande kapitalförsörjning eller ramvillkor som inte är fullt utvecklade

Antalet nystartade företag i riket år 2020 utgjordes till 67 procent av män och 33 procent av kvinnor. Gotland var den kommun där andelen företag startade av kvinnor var högst med en andel där ungefär 10 procent högre än för riket.

Figur 18. Nya företag startade av kvinnor som andel av totalen (kvinnor och män), år 2020
Källa: Tillväxtanalys

Figur 19. Förändring i andelen nya företag startade av kvinnor mellan 2013 och 2020.
Källa: Tillväxtanalys

Generellt var andelen nya företag startade av kvinnor högre inom landsbygdskommuner än vad den var inom blandade kommuner. Inom regionala skillnader mellan kvinnor och mäns företagande kan till viss del kopplas också till skillnader i vilka typer av företag som kvinnor och män startar. De branscher där

kvinnor startar fler företag än män är utbildning, vård och omsorg samt andra serviceföretag och personliga tjänster.

Mellan 2013 och 2020 minskade andelen nya företag startade av kvinnor med 1,3 procentenheter i riket. I Kalmar län var minskningen störst, nästan fem procentenheter, och Kalmar län hade även lägst andel år 2020. Generellt har andelen nya företag startade av kvinnor ökat inom landsbygdskommuner men minskat inom blandade kommuner och storstadskommuner.

Totalt sett har antalet nystartade företag ökat från 69 242 år 2013 till 73 687 år 2020. Av dessa företag startades 23 907 av kvinnor och 48 939 av män. Motsvarande siffror för år 2013 var 23 561 för kvinnor och 45 681 för män. Att företag som startats av kvinnor minskade med 1,3 procentenheter mellan 2013 och 2020 beror alltså inte på att kvinnor startade företag i mindre utsträckning än 2013 utan på att män startade fler företag.

4.4.5 Att mäta Internationalisering, investeringsfrämjande och ökad export

Globaliseringen har bidragit till ökade inkomster och välfärd i Sverige. Konkurrenskraftiga företag kan dra nytta av de möjligheter som finns i en globaliserad ekonomi, inte minst när hindren för att bedriva handel är små. På så sätt finns det möjligheter för företag att växa. I den regionala strategin betonas en bred syn på internationalisering. Att företag i hela landet kan växa genom att etablera sig och växa på utländska marknader är avgörande för den svenska välfärden och en hållbar regional utveckling.

Statliga och regionala organisationer samverkar kring att främja de små och medelstora företagens export. Även investeringsfrämjande verksamhet på såväl nationell som regional och lokal nivå är av betydelse för att få utlandsägda företag att förlägga ny verksamhet eller utveckla verksamheten i Sverige. Dessutom blir investeringsmöjligheter i hela landet tydligare. Samverkan mellan berörda aktörer är viktigt i kontakterna med utländska investerare. En ökad export regionalt är ett kännetecken på konkurrenskraftiga företag, men kan även tolkas som ett resultat av förbättrade främjandeinsatser och samspel mellan aktörer på olika samhällsnivåer.

Regionala skillnader i företagens exportförmåga beror delvis på tillgänglighet till naturresurser men en stor del av exporten är tillverkade varor som medicin, fordon och andra maskiner. Satsningar inom prioriteringen bör därmed kunna påverka exporten av producerade varor och tjänster. Ökad export, speciellt i län där exporten inte domineras av naturresurser, kan därmed tolkas som en indikation på hur bra olika offentliga satsningar inom prioriteringen lyckats.

Indikator Regioners export

Indikatorn Regioners export definieras som export av varor och tjänster i tusental kronor per tusen invånare fördelat på antal anställda inom företagens olika arbetsställen, beräknat per län.

SCB är statistikansvarig myndighet och har börjat ta fram statistiken på årlig basis på uppdrag av Tillväxtverket. Utrikeshandeln med varor är en totalundersökning (all handel är med) medan undersökningen Utrikeshandel med tjänster är en urvalsundersökning där uppgifter om företagens tjänsteexport till utlandet samlas in direkt från företagen som ingår i urvalet. Statistiken finns tillgänglig från 2016 och publicering av ny statistik har en eftersläpning på ungefär två år vilket betyder

att senaste tillgängliga data finns för år 2020. Statistiken går ej att könsuppdelas och finns inte heller på kommunnivå.

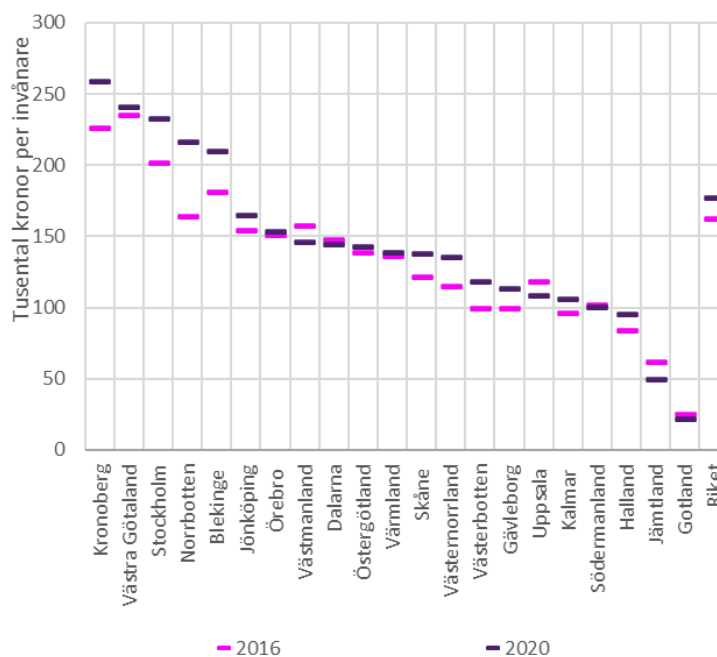
Vid statistikens framtagande tar man hänsyn till hur många som är anställda på de respektive arbetsställen som ett företag har. Exempelvis kan ett företag med 100 anställda ha två arbetsställen med 60 respektive 40 anställda. I detta fall sker fördelningen av exportvärdet till 60 respektive 40 procent till vardera arbetsställe. Detta gör att län som har många produktionsenheter men få huvudkontor får ett högre exportvärde. Det gäller till exempel Gotland, Västerbottens, Värmlands och Blekinge län. Däremot får Stockholms län ett lägre exportvärde eftersom det finns många huvudkontor i detta län.

Resultat och tolkning

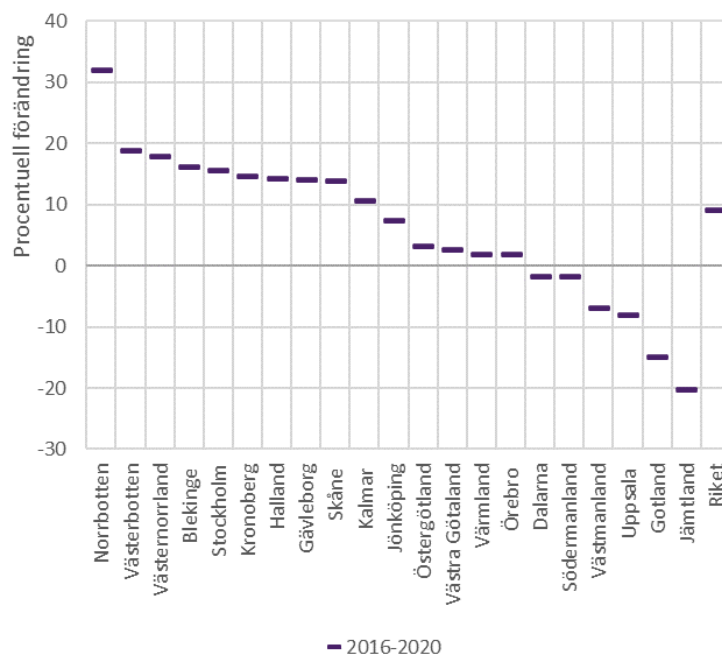
År 2020 exporterade företag i Sverige varor och tjänster till ett värde av 176 000 kronor per invånare i genomsnitt i riket. Detta motsvarade en ökning med drygt 14 000 kronor per capita jämfört med 2016. Däremot var det 19 000 kronor per capita lägre än exporten 2019. Sveriges export blev starkt påverkad av coronapandemin, speciellt i början av 2020 när vissa länder stängde sina gränser.

Kronobergs, Västra Götalands, Stockholms, Norrbottens och Blekinge län hade störst export per capita vid 2020. I alla fem län översteg exporten 200 000 kronor per capita. Gotland och Jämtlands län stack ut åt andra hållet då båda länen låg under 50 000 kronor per capita. Övriga län låg relativt nära varandra mellan ungefär 100 000 och 150 000 kronor per capita.

Generellt ökade exporten mellan 2016 och 2020 men i sex län, Dalarna, Södermanland, Västmanland, Uppsala, Gotland och Jämtland, minskade exporten. Jämtlands län och Gotland hade redan vid 2016 lägst export och deras avstånd till övriga län ökade alltså ännu mer.

Figur 20. Export per capita i tusentals kronor.
Källa: SCB

Figur 21. Procentuell förändring i export per capita mellan 2016 och 2020
Källa: SCB

4.5 Tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystem

I den regionala strategin betonas att en god och hållbar tillgänglighet i alla delar av landet är avgörande för att skapa goda och attraktiva miljöer som människor kan bo, leva och verka i eller besöka. Sveriges geografiska struktur som präglas av långa avstånd och gleshet i stora delar av landet gör tillgänglighet till en central fråga inom den regionala utvecklingspolitiken. Regeringen betonar i strategin att god och hållbar tillgänglighet skapas både genom digitala kommunikationer och tjänster samt genom ett väl fungerande, effektivt och långsiktigt hållbart transportsystem. Konkret uttrycks detta genom två prioriteringar:

- Förbättrad tillgång till snabbt bredband och ökad digital användning
- Tillgänglighet genom hållbara transportsystem.

Förutsättningarna varierar avsevärt mellan och inom olika geografiska områden, mellan städer, tätorter samt gles- och landsbygder. Det ger stora utmaningar för att skapa en god och hållbar tillgänglighet i alla delar av landet och kräver en anpassning av insatserna för att de ska få avsedd effekt.

4.5.1 Att mäta Förbättrad tillgång till snabbt bredband och ökad digital användning

Sverige behöver en väl utbyggd digital infrastruktur för kunna använda digitaliseringens möjligheter. Samtliga hushåll och företag ska ha tillgång till bredband av hög kvalitet för att underlätta användning av privata och offentliga tjänster samt affärsmöjligheter. För att uppnå en hållbar tillgänglighet ur ett miljö- och klimatperspektiv behöver ett större fokus läggas på digitala och elektroniska kommunikationer och tjänster i stället för fysisk förflyttning. I regeringens bredbandsstrategi, Sverige helt uppkopplat 2025 – en bredbandsstrategi, beskrivs

specifika mål som kan användas för att visa på en förflyttning på området digital infrastruktur.

Det behövs ett utvecklingsarbete på nationell, regional och lokal nivå för att tillgängliggöra och främja digitala lösningar som kan bidra till en hållbar utveckling i hela landet. Offentliga aktörer på samtliga samhällsnivåer är involverade i arbetet att förbättra tillgången till bredband med hög överföringshastighet. Marknadskompletterande investeringar, nationella och regionala strategier och samråd mellan olika aktörer och samhällsnivåer är viktiga angreppssätt.

Indikator Tillgång till bredband med hög kapacitet

Indikatorn Tillgång till bredband med hög kapacitet definieras som andel företag (arbetsställen) och hushåll med tillgång till fast bredband om minst 1 Gbit/s i procent per län och kommuntyp.

Regeringens bredbandsmål är att 98 procent av hushållen och arbetsställen i riket ska ha tillgång till bredband med 1 Gbit/s fram till år 2025. Detta följs upp av PTS i den årliga mobiltäcknings- och bredbandskartläggningen. PTS har samlat in data över tillgången till fast och mobil bredbandsinfrastruktur samt information om mobila taltjänster. Insamlingen har gjorts genom en formell begäran till drygt 900 aktörer som är verksamma i Sverige och som omfattas av lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation samt byanät som omfattas av uppgiftsskyldighet. Redovisningen görs inte könsuppdelat.

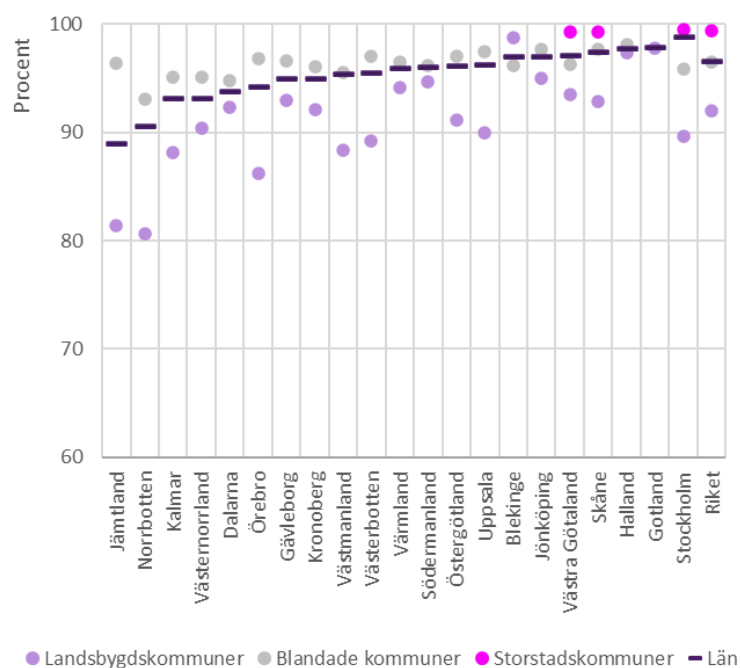
Valet av indikator motiveras med anledning av att den digitala infrastrukturen har blivit en viktig del av den grundläggande infrastrukturen i alla delar landet. Samverkan mellan privata och offentliga aktörer på olika samhällsnivåer underlättar utbyggandet av bredband

Resultat och tolkning

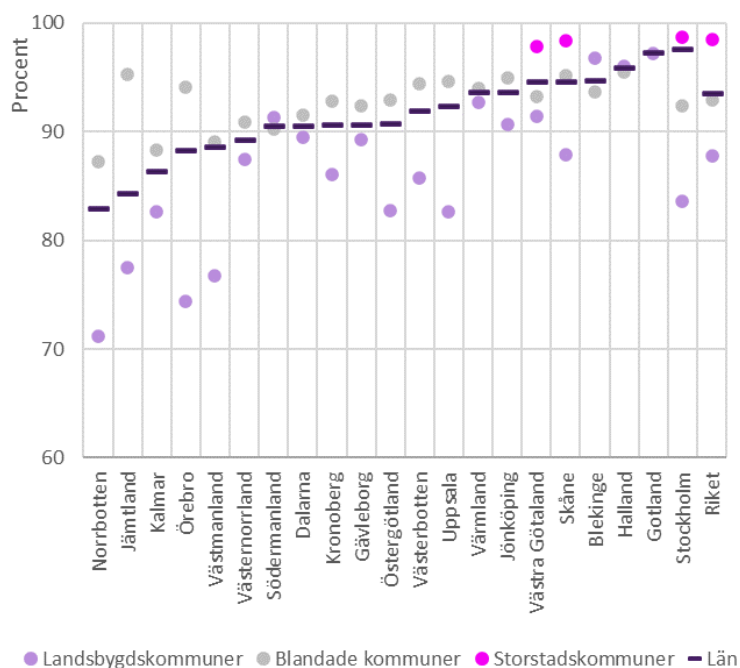
Offentliga aktörer på olika samhällsnivåer har stor betydelse för att främja bredbandsutbyggandet i hela landet. Enligt bredbandsstrategin bör år 2025 hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband. Indikatorn avspeglar hur statliga aktörer i samverkan med andra samhällsnivåer har lyckats att främja bredbandsutbyggandet i hela landet inte minst på landsbygden som oftare omfattas av marknadskompletterande investeringar och stödåtgärder för att bygga ut bredband.

Vid den senaste mätningen hade 96,5 procent av hushållen och 93,4 procent av företagen tillgång till bredband om 1 Gbit/s beräknat på landet som helhet. Glesa och ytstora län kan ha betydligt lägre värden. Jämtland och Norrbotten var de två län som hade de lägsta nivåerna på kring 90 procent av hushållen och under 85 procent för arbetsställen i länet. Detta kan dock jämföras med Västerbottens län som hade betydligt bättre tillgång till bredband för både hushåll och företag.

Landsbygdskommuner hade i genomsnitt sämre tillgänglighet till bredband än blandade kommuner. Endast i Blekinge län hade landsbygdskommuner en bättre tillgänglighet för både hushåll och företag. Bäst var tillgången till bredband i storstadskommuner med en tillgänglighet på 98 procent för såväl hushåll som för företag.

Figur 22. Hushåll med tillgång till 1Gbit/s, eller fiber i absolut närhet, år 2021, procent, län och kommuntyper
Källa: PTS

Figur 23. Arbetsställen med tillgång till 1Gbit/s, eller fiber i absolut närhet, år 2021, procent, län och kommuntyper
Källa: PTS

4.5.2 Att mäta Tillgänglighet genom hållbara transportsystem

I den regionala strategin betonar regeringen att det är angeläget med en väl fungerande och hållbar transportförsörjning för människor och näringsliv i hela landet. Forskare påtalar att transport- och kommunikationsinfrastrukturen har stor inverkan på den geografiska fördelningen av ekonomisk verksamhet. Det är tydligt

att det sker en koncentration av ekonomisk aktivitet kring de största regionala marknaderna men också kring viktiga noder i transportsystemet. Väl fungerande och hållbara transportsystem bidrar till att olika platser integreras till större funktionella regioner för att underlätta för näringsliv och för människor. Den grundläggande tillgängligheten ska utvecklas i hela landet. Här är, enligt strategin, geografiska dimensioner som avstånd i kilometer respektive tid och kostnader viktiga. Tillgängligheten varierar dock mellan olika delar av landet och generellt är tillgängligheten betydligt högre i städer än på landsbygden.

Till viss del varierar detta mönster med vilket färd sätt som används. På landsbygden är möjligheten att åka kollektivt mer begränsad, men förutsättningar att resa med bil, i form av tillgång till bil, parkering och körkort ofta bättre. Ett högt kollektivtrafikutbud samvarierar också med lägre bilinnehav och vice versa, vilket tyder på ett visst kompensatoriskt beteende för att kunna genomföra resor.

På olika samhällsnivåer görs insatser för att förbättra tillgängligheten till transportsystemet genom den statliga transportplaneringen och stöd till exempelvis drivmedelsstationer och laddningsstationer.

Indikator Tillgänglighet till drivmedel och kollektivtrafik

Indikatorn definieras som förändring över tid av tillgänglighet till drivmedelstationer och kollektivtrafik som andel av individer som har närmare än 5 kilometer till drivmedel samt 0,5 kilometer till hållplatser per län respektive kommuntyp.

Beräkningen för tillgänglighet till drivmedel genomförs i en GIS-baserad beräkningsmodul som utgår från målpunktens geografiska läge och geokodad befolkningsstatistik från SCB på 250m². I beräkningen används samma digitala vägnät från år 2022 med uppgifter från den nationella vägdatabasen. Beräkningsmodulen utvecklas och tillhandahålls av Tillväxtverket/Pipos.

Endast hållplatser som har en viss trafikfrekvens har beaktats i framställningen av statistiken om tillgänglighet till kollektivtrafik. Villkoret som använts är minst en avgång i timmen på vardagar mellan 06.00 och 20.00 utan avseende på trafikens riktning. Samtliga trafikslag ingår i beräkningarna. Statistiken produceras av SCB på uppdrag av Boverket som använder statistiken i miljömålsuppföljningen. Statistiken uppdateras årligen.

Resultat och tolkning

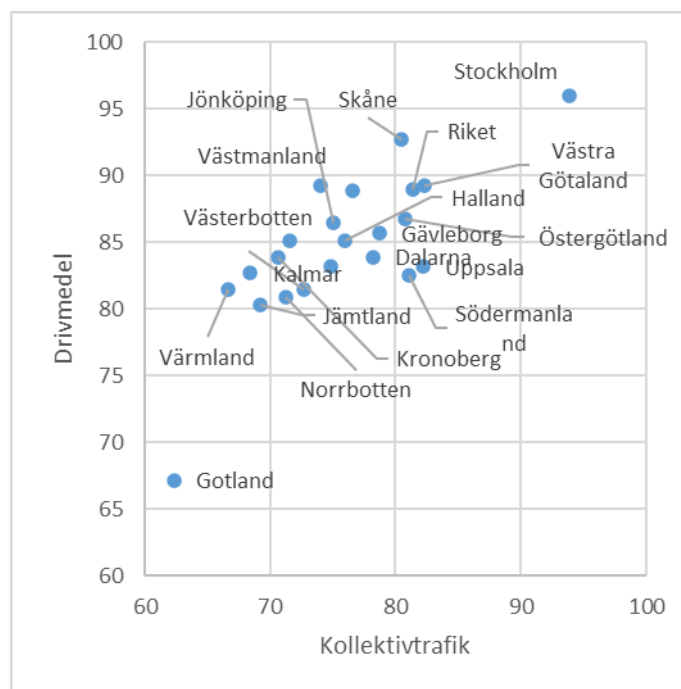
I Stockholms län bodde 95 procent av befolkningen nära drivmedelsstationer eller i kollektivtrafiknära lägen 2019. I Gotlands län var motsvarande andel under 70 procent. Sammantaget samvarierar de två tillgänglighetsmåten relativt väl med varandra på så sätt att folkrika län med högre befolkningstäthet hade en mer gynnsam situation än mindre folkrika och befolkningsmässigt glesa län. I län med lägre befolkningstal fanns även en tendens att andelen befolkning nära drivmedelstationer var något högre än andelen av befolkningen i kollektivtrafiknära lägen.

Inom länen hade landsbygdskommuner i genomsnitt 12 procentenheter lägre andel befolkning nära drivmedelstationer och 20 procentenheter lägre andel befolkning i kollektivtrafiknära lägen i förhållande till hela landet. Det fanns dock skillnader mellan kommuntyper i olika län. Landsbygdskommuner hade genomgående sämre tillgänglighet till drivmedel och kollektivtrafik än övriga kommuntyper, utom i

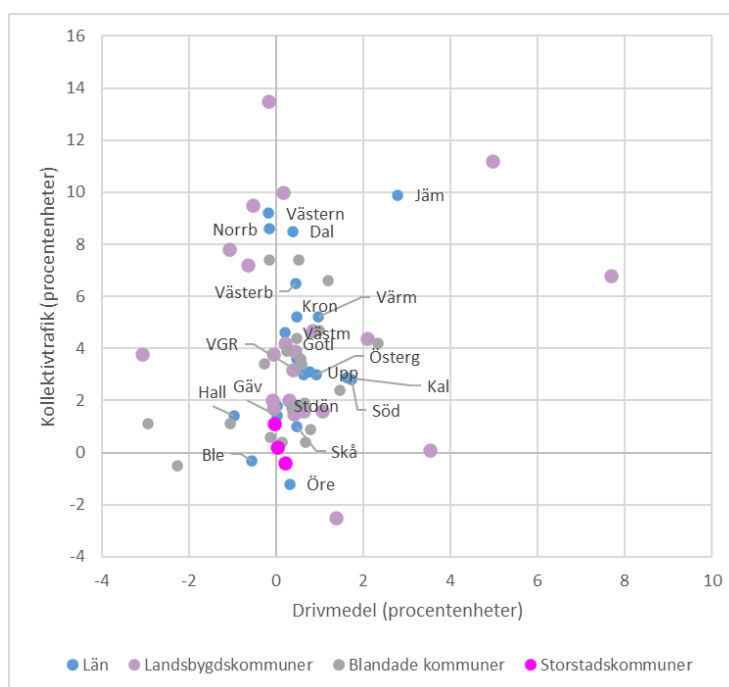
Kronobergs län för drivmedelsstationer och i Västmanlands län för kollektivtrafikhäna lägen. Situationen för storstadskommuner var den motsatta med andelar långt över genomsnittet för hela landet. Befolkningsstorlek och närhet till befolkningstäta områden påverkar möjligheten att erbjuda dessa funktioner.

Andelen befolkning med närhet till drivmedelstationer samt i kollektivnära lägen förbättrades i 16 län under perioden 2016–2019. I Hallands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län försämrades befolkningens tillgänglighet till drivmedel något och i Örebro län försämrades tillgängligheten till kollektivtrafik. I Blekinge län skedde en svag negativ förändring i tillgänglighet till både drivmedel och kollektivtrafik.

Uppdelat på kommuntyp noterades en förbättrad tillgänglighet till både drivmedel och kollektivtrafik inom knappt hälften av länen. I landsbygdskommuner i Jämtlands och Södermanlands län skedde en särskilt tydlig förbättring under perioden. I landsbygdskommuner i åtta län försämrades tillgängligheten till drivmedel. För blandade kommuner skedde en försämring i tillgänglighet till drivmedel i sex län. Den genomsnittliga tillgängligheten till kollektivtrafik försämrades under perioden enbart i Örebro läns landsbygdskommuner, Blekinge läns blandade kommuner och Skåne läns storstadskommuner.

Figur 24. Korrelation mellan andel befolkning nära drivmedelstationer 2020 respektive i kollektivtrafikhäna lägen 2019
Källa: SCB (Kollektivtrafikhäna lägen), Tillväxtverket (Drivmedelstationer)

Figur 25. Förändring av andel befolkning (procentenheter) nära drivmedelstationer 2020 respektive i kollektivtrafiknära lägen 2016–2019
 Källa: SCB (Kollektivtrafiknära lägen), Tillväxtverket (Drivmedelstationer)

4.6 Indikatorer som visar utvecklingen på kort sikt

Snabba omvärldshändelser och konjunkturförändringar påverkar utvecklingen regionalt och lokalt på olika sätt. Så som tidigare finns det i budgetpropositionen behov av att avspegla den kortsiktiga regionalekonomiska förändringen för att ge ett komplement till de indikatorer som uttrycker förändringar på sikt.

De kortsiktiga indikatorerna bygger på statistik som kan produceras snabbare och har därför fördelen att fånga aktuella skeenden regionalt. I budgetpropositionen föreslås samma kortsiktiga indikatorer som använts hittills, nämligen förändringen av den modellbaserade lönesumman per län samt förändring av antalet arbetssökande (inkl. arbetssökande i konjunkturåtgärder).

Det regionalekonomiska läget avspeglas genom två indikatorer: Förändring av den modellbaserade lönesumman per län samt förändring av antal arbetssökande per län och kommuntyper.

Den första indikatorn definieras som förändring av modellbaserade lönesummor i procent.

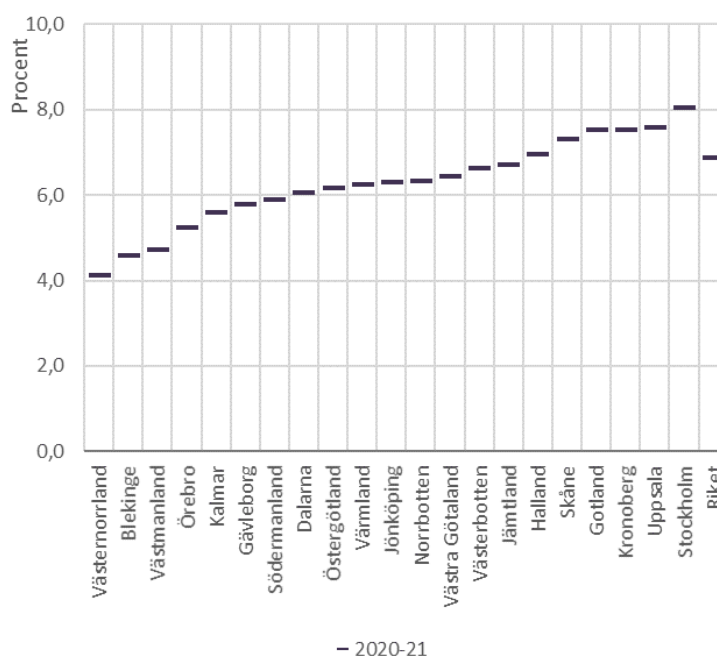
Beräkningen av modellbaserade lönesummor baseras på undersökningen lönesummor, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt (LAPS). Företagens skattedeklaration är källdata. Lönesummor på regional nivå har tagits fram genom en fördelningsmodell där lönesummor har fördelats på arbetsställenivå via variablerna antal anställda, löner och lönesummor. Fördelningsvariabeln antal anställda är hämtad från Företagsdatabasen (FDB) avseende privat sektor. För statlig sektor har löneuppgifter från Konjunkturlönestatistiken (KLS) använts. Källan för statistiken är Tillväxtverkets regionala analys och prognosverktyg Raps. Statistiken finns inte för kön och på kommunnivå.

Den andra indikatorn är förändring i antalet arbetsökande inklusive arbetsökande i konjunkturprogram per län och kommuntyper. Den används för att fånga förändringar på arbetsmarknaden mellan och inom länen på kort sikt.

Statistiken hämtas från Raps och bygger på uppgifter från Arbetsförmedlingen om personer som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Kvaliteten är tillräckligt även på kommunnivå, men inkluderar i viss utsträckning även individer som inte är arbetslösa.

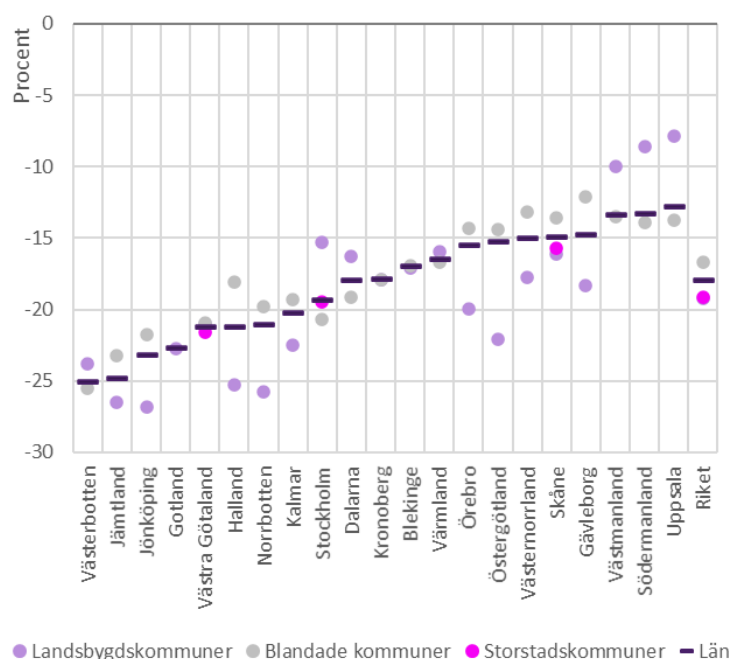
Resultat och tolkning

De kortsiktiga indikatorerna avspeglar utvecklingen under perioden mellan andra hälften av 2020 och andra hälften av 2021, vilken motsvarar det andra året på corona-pandemin. Under 2021 blev det möjligt att skydda befolkningen med vaccin vilket medförde att flera restriktioner togs bort. Under fjärde kvartalet 2021 försämrades dock situationen igen i Sverige och Europa. Detta ledde till skärpta rekommendationer och begränsningar bland annat vad gäller internationella resor. Utvecklingen har sannolikt påverkat den kortsiktiga återhämtningen i Sveriges län och kommuntyper.

Figur 26. Modellbaserad lönesumma, förändring mellan andra halvåret 2020 och andra halvåret 2021
Källa: Raps

Lönesummastatistiken visar att Stockholms län hade en kraftig positiv förändring under andra halvåret 2021 jämfört med samma period ett år tidigare. Tydligt över riksgenomsnittet för samma period var utvecklingen även för Uppsalas, Kronobergs, Gotlands och Skånes län. Lönesummautvecklingen i Västernorrlands, Blekinge och Västmanlands län var betydligt sämre än riksgenomsnittet.

Figur 27. Förändring antal arbetsökande inkl. individer i konjunkturprogram mellan kvartal 4 år 2020 och kvartal 4 år 2021
Källa: Raps

Antalet arbetsökande minskade för riket och i samtliga län och kommuntyper. I Västerbottens och Jämtlands län har den kortsiktiga förbättringen varit störst. Sämst var förändringen i Uppsala, Södermanlands, Västernorrlands och Gävleborgs län. Bland de befolkningsmässigt största länen visar Västra Götalands och Stockholms län en kortsiktig förändring bättre än Skåne län. För de flesta län konstateras stora skillnader vad gäller utveckling för olika kommuntyper. Män har haft en bättre återhämtning på arbetsmarknaden än kvinnor i samtliga län och kommuntyper förutom i kommuntyp Blandade kommuner i Jämtlands län. Det framkommer dock inget samstämmigt mönster vad gäller typ av kommun generellt.

Sammanlagt pekar de kortsiktiga indikatorerna på en förbättring av läget i länens ekonomi och på arbetsmarknaden. Något svagare är utvecklingen i Västernorrlands, Blekinge och Västmanlands län.

5 Referenser

- Birch, D. L., et al. (1979) The job generation process. Vol. 302. Cambridge, MA: MIT program on neighborhood and regional change.
- Boverket (2020). Regionala bostadsmarknadsanalyser 2020.
- Cuadrado, A., Lundgren, A., Wøien, M., & Teräs, J. (2019). Skills Policies–Building Capacities for Innovative and Resilient Nordic Regions.
- Ekonomistyrningsverket (2007). Resultatindikatorer – en idéskrift, 2007:32,
- Ekonomistyrningsverket (2012). Resultatindikatorer. 2012:7.
- Eriksson M (2022). Entreprenörskapets tysta(de) röster: En narrative studie om kvinnor som delar sitt liv med en man som är entreprenör. Avhandling. Stockholms universitet.
- EU-kommissionen (2019). Kommissions genomförandeförordning om enhetliga villkor för en harmoniserad tillämpning av territoriella typindelningar enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG nr 1059/2003).
- European Union (2014). Towards a harmonised methodology for statistical indicators. Part 1: Indicator typologies and terminologies. 2014 edition.
- Itps (2007). Samband mellan infrastruktur och produktivitet. En kunskapsöversikt. R2007:002.
- Karlsson D, Montin S (2013). Solving Municipal Paradoxes: Challenges for Swedish Local Democracy. Local Politics and Governance
- Larsson A, Elldér E och Vilhelmson B (2014). Geografisk tillgänglighet. Definition, operationalisering och praktik. Working Papers in Human Geography 2014:1. Göteborgs universitet.
- Näringsutskott (2016). Regional tillväxtpolitik. Näringsutskottets betänkande 2015/16:NU17
- OECD (2020), Broad-based Innovation Policy for All Regions and Cities, OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris
- PTS (2022). Metodbilaga – PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2021.
- Regeringen (2016) Sverige helt uppkopplat 2025 - en bredbandsstrategi.
- Regeringen (2019). Budgetpropositionen för 2020. Utgiftsområde 19 Regional tillväxt.
- Regeringen (2022). Budgetpropositionen för 2022. Utgiftsområde 19 Regional utveckling.
- Regeringens skrivelse (2021). Nationell strategi för hållbar regional utveckling. Skr. 200/21:133.
- Reglab (2014). Regionala matchningsindikatorer – Slutrapport.
- RegLab, Tillväxtverket (2016). Mätssystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner.
- Riksrevisionen (2022). Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande RIR 2022:8
- Rodríguez-Pose A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). LSE Research Online.

SFS (2017). Förordning (2017:583) om regionalt tillväxtarbete

Stiglitz J E, Sen A, Fitoussi JP, 2008, Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

TCO (2020). Lärcentra – för högre utbildning i hela Sverige. Rapport.

Tillväxtanalys (2018). Statens roll vid grön omställning genom aktiv industripolitik. PM 2018:10

Tillväxtanalys (2021). We are in the business of trust – erfarenheter från fyra investeringsprocesser. PM 2021:01

Tillväxtanalys (2022). Hur kan staten underlätta näringslivets framtida kompetensförsörjning. Rapport 2022:01.

Tillväxtverket (2017). Analysera digitalisering i företag. Rapport 0219.

Tillväxtverket (2019). Uppföljning med fokus på resultat. Rapport 0280

Tillväxtverket (2021). Små och medelstora företags digitalisering. Rapport 0366

Vinnova (2022). Gemensam agenda för kompetensförsörjning och livslångt lärande.

Du kan ladda ned Tillväxtverkets publikationer på tillvaxtverket.se.
© Tillväxtverket
Stockholm, 062022
Digital: ISBN 978-91-89730-04-5
Rapport 0416